

Møte for lukkede dører, Stortinget 10. april 1918

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 10. april 1918 kl. 10.00.

Præsident: Tveiten.

Dagsorden:

Meddelelse fra utenriksminister Ihlen.

Præsidenten: Daa utanriksministeren vil gjeva ei melding um utanrikske saker, vil præsidenten fyreslaa, at møtet vert halde for stengde dører.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Vidare gjer præsidenten framlegg um, at regjeringi og Stortingets funktionerar som vanlegt fær atgang til møtet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Utenriksminister Ihlen: Det er jo en given sak, at spørsmålet om vore forhandlinger med Amerika tiltrækker sig fremdeles den høieste opmærksomhet, og jeg finder det derfor rigtig at gi Stortingets medlemmer her i dette møte en nogenlunde fuldstændig fremstilling av det standpunkt, disse forhandlinger nu staar paa. For at gjøre det finder jeg det rigtig at begynde med at minde om de store hovedtræk i utviklingen av vore forhandlinger med Amerika (og gjennom Amerika med de allierte landes regjeringer) i løpet av de sidste maaneder. Jeg vil da begynde med at nævne, at efter instruktion fra regjeringen rettet minister Nansen i en note av 16. november en forespørsel til det amerikanske War Trade Board om, hvad den amerikanske regjering kunde stille Norge i sikker utsigt under krigen, dersom Norge paa sin side for at vedlikeholde sine nødvendige oversjøiske tilførsler erklærte sig villig til at indrette sin utførselspolitikk paa en nærmere bestemt maate, hvorved utførselen til Tyskland og dets forbundne vilde bli undergit visse betydelige indskrænkninger. Paa den note mottok minister Nansen et svar fra War Trade Board den 27. november 1917, som han - efter nye instruktioner fra den norske regjering - besvarte med en note av 7. december. Derefter fik vi War Trade Boards bekjendte svarnote av 19. december, som vi igjen besvarte med vor note av 2. februar. Detaljerne i denne noteveksling har jeg tidligere utførlig lagt frem for Stortinget. Jeg har ogsaa meddelt Stortinget, at vi efter avgivelsen av vor note av 2. februar iaar - naar jeg kalder det "2. februar", er det, fordi det var den dag, Nansen leverte noten i Washington, detaljerne i den

noteveksling er tidligere fremlagt for Stortinget - mottok meddelelse fra minister Nansen om, at War Trade Board syntes bestemt paa at fastholde sin note av 19. december, men at der underhaanden var fremkommet forslag til løsning paa visse nærmere angivne betingelser. Den 13. februar telegraferte vi til Nansen og meddelte ham, at han skulde svare paa dette underhaandsforslag, at den norske regjering vilde ændre sit tilbud av 2. februar derhen, at eksport til Centralmagterne (bortset fra 48 000 tons fisk og fiskeprodukter) holdes aapen for 10 000 tons kalciumkarbid, 8 000 tons kalciumnitrat, 2 000 tons ferrosilicium, 40 000 tons jernmalm, 1 000 tons sink og 40 tons aluminium aarlig, og saaledes at ingen husdyr eller produkter derav, ingen gamle metaller, ingen andre kvælstofsalter end ovenfor nævnt, ingen molybdæn og ingen svovlkis skulde kunne utføres til Centralmagterne, og saaledes at for ikke særlig nævnte artiklers vedkommende utførselen ikke skulde foregaa i større aarlige mængder end svarende til utførselen i aaret 1917. Vi tilføiet i telegrammet til Nansen, at vi gik ut fra, at det amerikanske forslag var saa at forstaa, at der ved siden av de nævnte begrænsede eksportkvanta jernmalm og sink ogsaa kunde utføres de nødvendige kvanta av disse varer til kompensasjon for jern- og staalvarer og raasink fra Centralmagterne. - Efter en del telegrafkorrespondance angaaende en mulig ytterligere indrømmelse fra vor side meddelte minister Nansen i et telegram, som jeg fik den 21. februar iaar, at han hadde opnaadd mine forslag i telegrammet av 13. februar paa betingelse av, at han straks kunde undertegne overenskomst, saasnart denne var opsat i fællesskap paa grundlag av tidligere noteveksling. Dette fandt minister Nansen ikke at kunne avslaa, da man sterkt hadde fremholdt ellers at ville stille sig avvisende overfor det sidste norske forslag, og dermed skyte avgjørelsen paanyt ut i det usikre. Nansen tilføiet: "Hermed anser jeg overenskomst sikret." -

Som Stortinget allerede vet, telegraferte jeg samme dag jeg hadde mottat dette Nansens telegram (21. februar) til ham, at den norske regjering var enig i, at han skred til oprettelse av overenskomst paa grundlag av tidligere noteveksling og bemyndiget ham til at undertegne.

Jeg vil her for fulstændighets skyld indskyte den opplysning, at jeg i et telegram av 10. februar gav minister Nansen utførlig svar paa de av War Trade Board fremsatte forslag til bestemte rationskvantiteter og dækningen av vore behov forøvrig. - De kvantiteter vil Stortinget vistnok huske, blev offentliggjort ogsaa i vore aviser.

I et telegram, som jeg mottok 26. februar, meddelte Amerikakommisjonen, at War Trade Board den 22. hadde offentliggjort et kommunike til pressen, hvoriblandt andet uttaltes, at de almindelige forhandlinger med Norge hadde naadd et punkt, hvor intet stod tilbake uten redaktion av overenskomsten. Det var altsaa i de sidste dage av februar.

I de følgende dage paagik der en telegramveksling mellem Utenriksdepartementet og kommissionen, hvorunder blandt andet blev drøftet spørsmålet om tidspunktet for overenskomstens ikrafttræden. Regjeringen hadde gått ut fra, at overenskomsten kunde sættes i kraft umiddelbart efter undertegningen, og i et telegram av 27. februar meddelte jeg kommissionen, at vi var beredt til at sette overenskomsten ikraft, saasnt vi hadde mottatt meddelelse om undertegning, f.eks. 3 dage efter undertegningsdagen. Et par dage maatte man ha til at ordne sig. - Jeg gikk ut fra, at redaktionsarbeidet i denne tid paagik i fællesskap mellem vor kommission og War Trade Board i Washington. Imidlertid meddelte kommissionen i et telegram, som jeg mottok 2. mars, at utkast til overenskomst endnu ikke var mottatt, men lovet kommissionen den 2. mars. Og den 5. mars mottok jeg et nyt telegram fra kommissionen med underretning om, at det amerikanske utkast neppe kunde ventes før om ca. 1 uke, og at utkastet den 2. mars var telegrafert av War Trade Board til London. I anledning av disse telegrammer sendte jeg Nansen et telegram den 6. mars, hvori jeg fremholdt det uheldige i, at War Trade Board utarbeidet utkast paa egen haand og endog forela dette i London, før det blev vist Nansen. Jeg fremholdt, at vor indflydelse paa overenskomstens form herved selvfølgelig blev ytterst redusert, og at der var den største fare for, at overenskomsten kunde komme til at indeholde ord og vendinger, som kunde binde os anderledes eller længre, end vi var gått med paa. - Jeg vil i forbigaaende bemerke, at jeg i et telegram til Nansen uttalte, at jeg dersom forholdene skulde tillate det, vilde sette pris paa at faa overenskomsten telegrafert til gjennemsyn i Norge før undertegningen.

Den 9. mars fortalte den franske minister i Kristiania mig, at den franske regjering hadde forlangt at faa sig overenskomsten med Norge forelagt forinden undertegning.

Den 15. mars telegraferte jeg til Nansen og spurte, om han hadde anledning til at opplyse noget om, naar han ventet at faa utkast til overenskomsten. Dette mit telegram krydset et telegram, som jeg fikk den 16. mars, hvori kommissionen meddelte den norske regjering, at den hadde mottatt utkast til overenskomst den 13. mars, men at utkastet desværre viste sig ganske uantagelig. Helt nye ting, som aldrig hadde været drøftet, var sat ind, og ting, hvorom der hadde hersket fuld enighet, var ikke kommet med. Dertil var det hele dokument i form og indhold ytterst ensidig. Kommissionen mente, at utkastet helt maatte omarbeides, paa grundlag av tidligere noteveksling og konferanser, hvilket var uttrykkelig vedtatt for utsætning. Kommissionen hadde anset det selvfølgelig, at utkastet skulde utarbeides i fællesskap, og det viste sig nu, hvor uheldig det var at man i Washington ikke vilde gaa med paa en saadan fremgangsmaate. Minister Nansen hadde efter mottagelsen av utkastet i War Trade Board git uttryk for kommissionens oppfatning av utkastet, og man svarte med forslag om gjennemgaaelse i fællesskap. I et

senere telegram meddelte Nansen, at det ved konferance den 15. mars med War Trade Boards formand og et medlem derav blev sterkt betonet, at det mottagne utkast alene maatte opfattes som et foreløbig forsøk av War Trade Boards konsulent paa formulering av overenskomsten. Utkastet var ikke forelagt War Trade Board, som derfor ikke vilde ta ansvar for det. Og naar konsulenten hadde telegrafert utkastet til London, var det alene for at gi sine kolleger anledning til bemerkninger. De nævnte herrer indrømmet nu villig, at denne fremgangsmaate hadde vist sig meget uheldig, og de beklaget, at de ikke hadde fulgt Nansens henstilling, om at man straks skulde utarbeide forslaget i fællesskap. Dette var de nu meget ivrige efter at gaa igang med, og de hadde sterke betænkeligheter ved at la den norske regjering se det foreliggende utkast, som vilde gi et feilagtig indtrykk, idet det jo forutsattes forandret. Nansen telegraferte til mig, at han paa fornyet henstilling fra War Trade Boards formand om, at den norske regjering ikke maatte faa utkastet, da det jo bare var foreløbig, og man nødig vilde gjøre slet indtrykk, hadde svart, at han allerede hadde telegrafert om dette. Men Nansen anmodet regjeringen om ikke at ta noget hensyn til dette utkast og ikke ofre arbeide paa det, da det jo vilde bli helt forandret. Han oplyste, at paa grund av amerikanske forhandlers fravær vilde den fælles utarbeidelse først begynde mandag den 18. mars - efter hvad vi senere har set, begyndte den ikke før den 19.

Jeg mottok underhaanden fra den amerikanske minister i Kristiania til min underretning en gjenpart av det omhandlede amerikanske utkast med uttrykkelig bemerkning om, at det alene var foreløbig og forsøksvis og nu vilde bli gjenstand for diskussion mellem De Forenede Staters regjering og dr. Nansen i Washington.

Ved studium av utkastet fandt jeg at maatte være ganske enig med kommissionen i, at det baade i form og indhold var helt uantagelig. Uagtet minister Nansen hadde anmodet regjeringen om ikke at ofre arbeide paa dette utkast, fandt jeg dog at burde sende ham endel telegrafiske bemerkninger angaaende enkelte ting, som ved siden av aabenbare urimeligheter var uantagelige. Disse bemerkninger indeholdtes i en række telegrammer, som blev sendt fra utenriksdepartementet den 22. og 23 mars.

Den 26. mars telegraferte jeg til kommissionen, at den norske regjering var meget spændt paa at høre, om redaktionsarbeidet skred tilfredsstillende fremad. Denne min forespørsel krydset telegrammer fra kommissionen, som indløp til Utenriksdepartementet den 27. mars og følgende dage, i hvilke kommissionen gav utførlig opplysning om redaktionsarbeidets gang og de enkelte spørsmåls stilling. For oversigtens skyld skal jeg ikke gjennemgaa disse telegrammer hver for sig, men nævne, at det sidste telegram, som indløp til mig den 2. april, meddelte, at utkast som det nu forelaa efter de sidste ukers drøftelse vilde bli telegrafert til den amerikanske legation i Kristiania for at overleveres den norske regjering. Uagtet

underhandlingene endnu ikke var avsluttet, hadde kommissionen anmodet om dette for at spare tid. Kommissionen tilføiet i sit telegram, at de fremdeles omtvistede punkter vilde den norske regjering kjende av dens telegrammer. Det er altsaa ikke et forslag fra de to underhandlere, men der er en række dissenspunkter, som Nansen ikke har gaat ind paa.

Dette nye utkast fik jeg av den amerikanske minister den 3. april sent om aftenen.

Utkastet kalder sig "Memorandum, som gjengir den nuværende stilling av forhandlingene mellem De Forenede Staters War Trade Board og dr. Nansen i Washington". Jeg vil straks - for at undgaa enhver misforstaaelse - fremholde, at dette utkast ikke maa forstaaes saa, at det repræsenterer, hvad vore forhandlere har vedtat, idet der er en række punkter, mot hvilke de har gjort indsigelse eller i hvilke de forsøker at opnaa forandringer. Derimot maa vi kunne gaa ut fra, at utkastet gjengir, hvad Amerika er villig til at undertegne, altsaa baade de krav, som Amerika stiller, og de indrømmelser, det er villig til at gjøre overfor Norge. Hvis vi kunde akseptere utkastet, vilde altsaa overenskomsten være i orden. Men desværre kan vi ikke gjøre det. Det nye utkast er en meget stor forbedring, sammenlignet med det første amerikanske utkast, og adskillige av de bemerkninger, som jeg efter at ha læst det første amerikanske utkast hadde at gjøre - og hvorom jeg telegraferte til Nansen - er bortfalldt. Men der er fremdeles en række punkter i utkastet, som den norske regjering efter omhyggelig overveielse ikke har fundet at kunne akseptere, eller som den maa kræve at faa forandret. Jeg skal i korthet gjennemgaa utkastet og vore bemerkninger til det, forat Stortinget kan faa en oversigt over stillingen. Jeg tror, det er riktig at ta det punktvis, for at man kan faa en klar forstaaelse av, hvad det er, det dreier sig om.

Utkastets indledning uttaler, at War Trade Board, et administrativt kontor, som av Præsidenten er bemyndiget til at meddele eksporttilladelser fra De Forenede Stater, og den norske regjerings spesielle representant i fællesskap har overveiet handelsforholdene mellem De Forenede Stater og Norge i den tid, den nuværende krig vedvarer, for hvilket tidsrum overenskomsten skal bli gjældende med forbehold av ret til opsigelse for begge parter ved utløpet av ett aar fra dato og til enhver tid derefter med tre maaneders varsel. Dette er det, som vi før har været enige om. Indledningen sier videre, at War Trade Board og den norske regjerings spesielle representant er blit enig om de følgende bestemmelser "med sine respektive regjeringers viden (knowledge)".

Utkastets bestemmelser er fordelt i 5 artikler, hver med forskjellige paragrafer.

Artikkel I, paragraf 1 uttaler, at War Trade Boards myndighet er av administrativ art og helt og holdent vedrører nationens hjemlige og indre anliggender.

- I det første amerikanske utkast stod det desuten, at War Trade Board ikke har magt eller myndighet til at forhandle eller træffe nogen avtale bindende for De Forenede Staters regjering eller til at handle med hensyn til De Forenede Staters utenrikspolitik. Denne bestemmelse, som vi neppe kunde akseptert, er altsaa utgaat. Og i betragtning av, at det - som nævnt - i indledningen uttales, at overenskomsten avsluttes med de respektive regjeringers viden, og likeledes i betragtning av, at der paa et andet punkt i overenskomsten omhandles forsikringer fra regjeringerne av de allierte magter, finder jeg, at overenskomsten vil faa et saa tydelig præg av at være et internasjonalt arrangement av reelt bindende natur, at vi ikke behøver at forlange en mere formel utformning av dens traktatmæssige karakter. Vi maa jo ogsaa erindre de skrivelser, som vi i januar mottok fra den amerikanske, den engelske, den franske og den italienske minister i Kristiania om de tilførsler, vi skulde faa i tilfælde av en overenskomst med Amerika. Og jeg vil peke paa, at her er vi og Amerika forsaavidt blit likestillet. War Trade Board i Amerika og vor repræsentant har sluttet en overenskomst med begge regjeringer vidende, heter det. Efter hvad der er oplyst for mig, er det vanskelig for dem i Amerika at benytte nogen anden form, idet saken ellers maatte ind for senatet. Saa den formelle side av saken her tror jeg, man maa si er i orden.

Artikel I, paragraf 2 uttaler, at War Trade Board gaar med paa ("agrees"), at Norge i oprindelseslandets havne skal faa hvad det anslaaes at trænge av de varer, som er spesifisert i bilag til overenskomsten, forsaavidt varerne for det første ikke trænges til forbruk i De Forenede Stater og utførselen ikke vil reducere de forhaandenværende forraad, saa at forsyningen av de allierte nationer hindres, og for det andet, at varerne hverken direkte eller indirekte vil bli eksportert til noget land, som De Forenede Stater er i krig med, eller til noget saadant lands forbundne. - Jeg antar, at vi ikke under nogen omstændighet opnaar en gunstigere redaktion, og regjeringen har meddelt Nansen, at den aksepterer paragrafen.

Artikel I, paragraf 3 uttaler, at War Trade Board alt efter omstændighetene vil gi eksporttilladelse for eller lette erhvervelse av, hvad Norge anslaaes at trænge av de i overenskomstens bilag opregnede varer, samt tilføier, at Norges virkelige behov av artikler, som ikke er nævnt i disse bilag, skal imøtekommes saa langt som mulig. - Ogsaa denne paragraf har vi akseptert. Jeg vil nævne, at vi endnu ikke har faat se bilagene; men jeg har nylig telegrafert til Nansen, at jeg gjerne vilde bli bekjendt med hovedtrækkene deri og spesielt med, hvorvidt disse bilag inneholder særlige innskrænkninger og betingelser.

Artikel I, paragraf 4, første avsnit uttaler, at dersom der ikke ansees at være disponibel til eksport fra De Forenede Stater tilstrækkelig til at dække vort anslagsvise behov, saa skal der gives eksporttilladelse

for saa stor del derav, som er disponibel, og War Trade Board vil gi licenser for brændsel og skibsproviant til skibe, som transporterer vedkommende varer til Norge fra De Forenede Stater eller fra andre lande. - Paragrafens andet avsnit uttaler, at War Trade Board fra regjeringerne i de allierte lande, med hvilke det handler i fuld overensstemmelse i disse saker, har mottat forsikring om, at fartøier, som bringer tilførsler til Norge i henhold til overenskomsten, ikke paa nogen maate skal hindres, opholdes eller opbringes fra de alliertes side, dog med forbehold av utøvelsen av ret til visitation og undersøkelse. De allierte regjeringer vil paa enhver maate lette transporten til Norge av alle saadanne forsyninger. De norske fartøier, som spesielt er reservert for tilførsel av forsyninger til Norge, skal, naar de i henhold til overenskomsten virkelig anvendes hertil, ikke være underkastet "bunker regulations" eller andre indskrænkninger og skal faa det brændsel og den skibsproviant, som er nødvendig for at føre saadanne forsyninger til Norge. - Vi har akseptert paragraf 4 i dens helhet.

Artikkel II har en kort indledning, hvori uttales, at i betragtning av, at der gives saadanne eksporttilladelser og licenser for brændsel og skibsproviant fra De Forenede Stater og andre lande til Norge, samtykker den norske regjering i de følgende bestemmelser:

Artikkelens paragraf 1 indeholder først den regel, at de i bilagene nævnte varemængder er basert paa Norges hele anslaaede importbehov for hver 12 maaneders periode, medens overenskomsten varer, og at alle forsyninger, Norge sættes istand til at importere, skal fratrækkes i de i bilagene nævnte varemængder. - Derefter opstilles den regel, at ved import fra Rusland (det vil si - det uttales uttrykkelig - Rusland som det var før krigen) skal én ton regnes like med en halv ton fra andre steder. Som grund anføres begrænsningen av forraadene i De Forenede Stater og tonnagesynet. - Vi har telegrafert til Nansen, at samme grunde taler for ogsaa at regne én ton fra Danmark og Sverige lik en halv ton fra andre steder. - Paragrafen uttaler dernæst, at importen til Norge av de i bilagene angivne artikler er til forbruk i Norge, og at de kvantiteter, som der skal gives license for, skal - uanset de samlede kvantiteter, som angives i bilagene - til enhver tid bestemmes av Norges faktiske indre behov med tilbørlig hensyntagen til foreliggende beholdninger og til importen til Norge fra lande, hvor license fra War Trade Board ikke er nødvendig, av samme artikler, eller artikler, som kan brukes som erstatning for dem, som angives i bilagene. - Paragrafens slutning uttaler, at ingen artikkel, som indføres til Norge i henhold til overenskomsten, skal eksporteres fra Norge til noget sted, og heller ikke skal nogen artikkel, som frigjøres ved saadan import, eksporteres til noget sted. Vi har telegrafert til Nansen, at bestemmelsen om frigjorte

artikler muligens vil kunne volde tvil i praksis, men at vi gaar ut fra, at den maa forstaaes paa rimelig maate.

Artikel II, paragraf 2 begynder med en bestemmelse om, at vi inden 60 dage fra overenskomsten skal tilveiebringe utførlig statistik over forhaandenværende lagre i Norge av alle artikler, som opregnes i bilagene, utvisende lagrenes beliggenhet og eiere. - Vi har telegrafert til Nansen, at vi akcepterer bestemmelsen om beholdningsopgaver, dersom den er saa at forstaa, at opgaver kun forlanges over importerte varer og at der ikke forlanges ytterligere spesifikasjon end opgaver over de enkelte distrikters (amters og byers) beholdninger med summarisk angivelse av, hvor meget findes paa statens, kommuners, fabrikers og handlendes hænder. - Paragrafen har derefter en bestemmelse om avgivelse av maanedlig statistik over import og eksport. Denne statistik skal leveres inden 30 dage efter utløpet av den tid, som den angaar. Herimot har vi ingen indvending gjort. - Dernæst omhandler paragrafen spørsmålet om haandhævelse av bestemmelser om indskrænkning av eller forbud mot eksport og bestemmer, at der skal paa anmodning gives utførlige opplysninger, og at den norske regjering vil gjøre alt, som staar i dens magt, med hensyn til effektiv haandhævelse av saadanne forbud, forskrifter og indskrænkninger. For at saadanne spørmaal skal opstaa saa litet som mulig, uttaler paragrafen, at den norske regjering skal samtykke i, at War Trade Board til gjengjæld for license avkræver importørerne i Norge saadanne garantierklæringer med hensyn til dispositionen av de indførte varer, som maatte være i overensstemmelse med overenskomsten, og War Trade Board forbeholder sig retten til at negte at godta garantier, som det har aarsak til at tro, ikke er avgit i god tro; slike tilfælder skal forklares for og diskuteres med de norske brancheassociationer. - I anledning av disse bestemmelser har vi telegrafert til Nansen, at vi gaar ut fra, at vi vil faa anledning til at drøfte formen for de garantierklæringer, som ønskes avgit av norske importører, og vi gaar videre ut fra, at der aldrig vil kunne bli tale om at refusere den garanti, som den norske stat stiller, naar den optræder som importør. I anledning av, at paragrafen nævner brancheassociationerne, har vi overfor Nansen bemerket, at vi gaar ut fra, at heri selvfølgelig ikke ligger nogen forutsætning om, at ikke den norske stat frit kan importere og træffe bestemmelser med hensyn til privates adgang til import. Positiv bestemmelse herom har vi foreslaat indtat i artikkel V, som jeg kommer til senere.

Artikel II, paragraf 3 bestemmer at importen av de i bilagene opregnede artikler skal fordeles saa jevnt som mulig over det hele aar med behørig hensyn til sæsongbehov. - I denne forbindelse vil jeg straks nævne, at det i artikkel III, paragraf 6 er bestemt, at i den hensigt at neutralisere følgerne av at Norge i længere tid har hat sine tilførsler blokert, skal tilførselen av

forraad, hvorav lagrene er blit uttømt, ske med størst mulige intensitet, saasnart overenskomsten træder i kraft. - Paragraf 3 bestemmer dernæst, at Norge er berettiget til til enhver tid at ha lager av de i bilagene nævnte artikler svarende til i det mindste tre maaneders virkelige behov. Vi har telegrafert til Nansen, at denne bestemmelse maa formes saaledes, at der blir adgang til mindst tre maaneders beholdning av importerte varer ved siden av Norges egen produktion, og at dette er av væsentlig betydning specielt for kornvarer. - Paragrafen uttaler tilslut, at det forbeholdes War Trade Board ret til at fastsætte fordelingen av de for eksport fra De Forenede Stater tildelte varemængder baade med hensyn til tid og havn, men at der skal tages tilbørlig hensyn til enhver forestilling, som av den norske regjering fra tid til anden maatte bli gjort i saa henseende, og at den norske regjering til enhver tid vil "freely consult" - frit raadføre sig med De Forenede Stater og deres forbundne angaaende de kilder, hvorfra de varer skal skaffes, som skal indføres til Norge. I anledning herav har vi blandt andet telegrafert til Nansen, at bestemmelsen om raadførsel angaaende vore importkilder overensstemmende med vor note av 2. februar uttrykkelig maa siges kun at gjælde vor import oversjøisk fra. Hvad vi kjøper i Europa, f.eks. korn - vi kjøper ogsaa korn i Europa - kan vi ikke godt konferere om med folk derover. Men det korn, vi faar fra europæiske lande, blir naturligvis at trække fra alt det, vi skal ha.

Artikel II, paragraf 4 indeholder en bestemmelse om, at vi ved indkjøb av korn skal gaa gjennom "The Food Administration Grain Corporation," forsaadvidt angaar indkjøb fra De Forenede Stater, og at vi skal bruke "Interallied Wheat Executive" som eneagent for indkjøb av korn overalt undtagen i De Forenede Stater og europæiske land. - Paragrafen slutter med, at War Trade Board forsikrer den norske regjering om, at de to nævnte institutioner vil gjøre alt, hvad der staar i deres magt, for at hjælpe Norge til at sikre sig saadanne varer.

Artikel II, paragraf 5 bestemmer, at ingen artikler, som helt eller delvis er opnaadd, dyrket eller producet ved hjælp av nogen redskaper av hvilkensomhelst art eller andre hjælpemidler eller artikler importert fra De Forenede Stater eller deres forbundne, eller hvis indførsel maatte bli fremmet ved license eller bemyndigelse fra dem, skal utføres direkte eller indirekte fra Norge til noget land, med hvilket De Forenede Stater er i krig, eller til et saadant lands allierte, ogsaa indbefattet territorium okkupert av et saadant lands stridskræfter. Foranstaaende bestemmelse skal ansees ogsaa at indbefatte hvilketsomhelst land, enten tidligere alliert eller nøitralt, hvis territorium nu helt eller delvis er okkupert av Tyskland eller dets allierte. - Denne paragraf, naar man læser den efter dens ordlyd, rammer ogsaa hjælpemidler indført til Norge før overenskomstens ikrafttræden, ja endog før krigens

begyndelse. Da jeg paa grundlag av det første amerikanske utkast henledet kommissionens opmerksomhet herpaa, svarte kommissionen, at den ansaa det utelukket at gjennomføre undtagelse for hjelpemidler, indført forinden denne overenskomsts ikrafttræden. Vi har imidlertid nu telegrafert til Nansen, at paragrafen ikke kan akcepteres, medmindre den begrænses til artikler, som er produceret, dyrket eller opnaadd helt eller delvis ved hjælp av artikler, indført fra Amerika eller dets forbundne i henhold til overenskomsten, eller hvis indførsel er lettet av disse i henhold til overenskomsten. Vi har videre fremholdt, at dersom bestemmelsen skal omfatte hittil klausulfrie hjelpemidler indført før overenskomstens ikrafttræden, vil kontrollen bli umulig, og det vilde praktisk talt umuliggjøre enhver utførsel til Centralmagterne. Der er ingen retfærdig grund til at overenskomsten med tilbakevirkende kraft skal binde hjelpemidler som den selv ikke har skaffet os. Selv ikke fiskeavtalen med Storbritannien gik videre end til en regel om hjelpemidler indført efter 4. august 1914, hvilket allerede var overordentlig vidtgaaende og vakte den største uvilje i Tyskland. Denne fiskeavtalens bestemmelse er efter ophøret av den britiske kjøpepligt ikke lenger praktisert, og det vilde bringe os i uløselige vanskeligheter overfor Tyskland og kunde paaføre den norske stat et uoverskuelig økonomisk ansvar i anledning av dens fiskeopkjøp til mindstepriser, dersom fiskeavtalens klausulbestemmelser igjen skulde sættes ikraft. Det bør ogsaa erindres, at det allerede bestaaende klausulsystem, som uttalt i vor note av 2. februar, lægger sterke baand paa utførselen fra Norge til Centralmagterne, og de klausuler, som allerede foreligger, vil jo fremdeles bestaa. En stor del av de raastoffer og hjelpemidler, som findes i Norge, er saaledes allerede klausulert, og det blir følgelig saa meget mindre paakrævet at gi overenskomsten med Amerika tilbakevirkende kraft med hensyn til klausulering. Det maa ogsaa fremhæves, at det i paragraf 5 indeholdte krav aldrig har været akceptert av os, idet vi tvertom har tat avstand fra klausulsystemet, om vi end har erklært os villig til at vedta, at det bibeholdes i rimelig utstrækning, hvilket er noget helt andet, end hvad der nu kræves. - Vedkommende den omhandlede slutningsbestemmelse i paragraf 5 har vi telegrafert til Nansen, at den maaske ikke er ment saa vidtgaaende, som efter ordlyden, der vilde medføre, at paragrafens indskrænkninger for vor utførsel til Centralmagterne ogsaa vilde gjælde vor utførsel til hvilketensomhelst del av et tidligere alliert eller nøitralt land, hvis territorium helt eller delvis er okkupert av Centralmagterne paa tidspunktet for overenskomstens avslutning. Dette vilde ramme bl.a. vor utførsel til Finland og Rusland. Vi har sagt Nansen, at bestemmelsen ialfald ikke kan akcepteres i den form, at den skal ramme vor utførsel selv efter at vedkommende okkupation er ophørt, og at der maa gjøres undtagelse for utførsel til

delar av vedkommende land, fra hvilke en overførelse av varen til den okkuperte del maa ansees faktisk utelukket. Vi har for sikkerhets skyld ogsaa sagt ham, at vi gaar ut fra, at bestemmelsen ikke er at forstaa saaledes, at hjelpemidler indført fra lande, som helt eller delvis er okkupert av Centralmagterne, skulde ansees klausulbundet paa samme maate, som om de var indført fra Amerika eller dets forbundne eller under disses kontrol. Der er nemlig en mulighet for, at ordlyden skulde kunne fortolkes ogsaa paa denne maate.

Artikel II, paragraf 6 omhandler utførsel til nøitrale lande. Den har den samme vidtgaaende opregning av hjelpemidler av enhver art som paragraf 5 og bestemmer, at ingen varer, som er opnaadd, dyrket eller produsert helt eller delvis ved hjelp derav, skal kunne utføres direkte eller indirekte fra Norge til noget nøitralt land, forinden Norge fra saadant nøitralt land skaffer en erklæring ("agreement"), med behørig sikkerhet for haandhævelsen derav, om at de saaledes eksporterte varer hverken direkte eller indirekte skal reeksporteres til Tyskland eller dets forbundne, og at heller ikke nogen vare, som saaledes utførte artikler kan tjene til at frigjøre, skal bli utført til Tyskland eller dets forbundne. Som tilfredsstillende sikkerhet nævnes: For Schweiz: Alt som gaar gjennom S.S.S., for Holland: Alt, som gaar gjennom N.O.T., for Danmark: Alt, som eksporteres gjennom den danske forening, for Sverige: alt, som eksporteres gjennom Handelskommissionens sertifikat. Det tilføies derhos, at hvis og naar et svensk War Trade Board arrangement maatte utpeke nogen anden kommission eller association, saa skal saadan utpekning træ istedet. - Vi har i anledning av denne paragraf telegrafert følgende til Nansen: "Paragraf 6 er likesom paragraf 5 uantagelig, forsaavidt den omfatter hjelpemidler indført før overenskomsten. Bestemmelsen om, at varer, som maatte frigjøres ved utførsel av varer fra Norge til nøitrale lande, ikke skal utføres fra vedkommende nøitrale land til Centralmagterne, kan ikke akcepteres. I vor note av 2. februar aksepterte vi War Trade Boards forslag om, at vi ved eksport til nøitrale av varer, som ikke kan utføres til Centralmagterne, skal ved avtale med vedkommende nøitrale lands regjering sørge for, at intet saaledes utført vareparti blir gjenutført direkte eller indirekte til Centralmagterne. I kommissionens telegram 817 ifjor uttaltes, at med indirekte utførsel menes, at norsk vare ikke i nogen form maa naa Tyskland ad omvei, men ikke at tilsvarende svensk vare blev utført til Tyskland. Det er helt nyt og meget strengere krav, naar det nu forlanges, at de ved norske varer frigjorte varer i vedkommende nøitrale land ikke skal kunne utføres til Centralmagterne, og den norske regjering frygter for, at en saadan generell bestemmelse vilde vanskeliggjøre eller umuliggjøre skandinavisk varebytte. Den norske regjering vil imidlertid, om nødvendig, gaa med paa ved utførsel av fiskevarer til Sverige at kræve erklæring om, at det fra

Norge utførte kvantum ikke skal tjene til at frigjøre saadanne varer av svensk oprindelse for utførsel til Centralmagterne. Om utførsel av andre matvarer til Sverige og Danmark blir der ikke spørsmåal. - Vi kan gaa med paa, at utførsel til Holland og Schweiz kun skal ske gjennom N.O.T. og S.S.S. og til Danmark kun gjennom Grosserersocietetet og til Sverige kun mot certifikat fra Statens Handelskommission (eller en i eventuel overenskomst mellem den svenske regjering og War Trade Board vedtat substitut derfor), men saaledes at der selvfølgelig ogsaa maa være adgang til utførsel til den danske og til den svenske stat mot disses erklæringer om, at varen ikke skal bli direkte eller indirekte gjenutført til Centralmagterne. Adgangen til utførsel til den danske og svenske stat maa uttrykkelig nævnes i overenskomsten. For fuldstændighets skyld bør der i overenskomsten indtages en bestemmelse om utførsel av varer, svarende til fiskeavtalens paragraf 23 (pomorhandelen og den lille grænsehandel). Adgangen til saadan utførsel maa selvfølgelig opretholdes." Det er noget som er noksaa ubetydelig forøvrig.

Artikel III. Denne omhandler innskærnkning i vor utførsel til Centralmagterne.

Vi har henledet Nansens opmerksomhet paa, at artikelens indledning i det foreliggende utkast gir det utseende av, at alle Norges tilførsler skal komme fra Staterne eller deres forbundne, og at indledningen helst bør redigeres, saa dette undgaaes.

Artikel III, paragraf 1 omhandler vor fiskeeksport til Centralmagterne. Det foreliggende utkast bestemmer, at vi ikke skal eksportere til dem eller deres allierte fødevarer av nogen art undtagen fisk og fiskeprodukter i kvanta, som ikke skal overstige 48 000 tons aarlig. Uttrykket fisk skal omfatte alslags fisk, skaldyr og sjødyr, og fiskeprodukter skal omfatte produkter av enhver slags fisk, enten fersk, salt, tørret, røket, hermetisk eller preservert paa hvilkensomhelst maate. Men ingen utførsel skal finde sted til Centralmagterne av nogen olje eller oljederivater av fisk eller noget sjødyr. Det kvantum fisk, som skal kunne utføres til Centralmagterne, skal ikke overstige 15 000 tons i noget tidsrum av 3 maaneder, og mængden av saadan utførsel over eller under 12 000 tons i noget kvartal maa trækkes fra eller lægges til 12 000 tons det følgende kvartal, i samme indbyrdes forhold mellem de forskjellige former av fisk og fiskeprodukter, som der blev utført i 1917 og tilberedt og pakket (her er en telegraferingsfeil, men der skal sandsynligvis staa:) paa sedvanlig (eller samme?) maate, forsaavidt det lar sig forene med de andre bestemmelser i overenskomsten.

Vi har telegrafert til Nansen, at vi aksepterer den foreslaatte beregningsmaate ikke over 15 000 tons i et kvartal med fradrag eller tillæg i næste kvartals 12 000 tons. Det er selvfølgelig meget vanskelig at holde det nøiagtig paa 4 000 tons pr. maaned. Det kommer jo an paa

skibsløilighet og saadant, og man har i Amerika gaat med paa, at i et kvartal kan det være 15 000 tons; men saa maa det i næste kvartal ikke bli mere end 9 000 tons; eller omvendt er det 9 000 tons i et kvartal, kan det være 15 000 tons i næste.

Derimot er der et andet punkt i denne paragraf, som vi ikke har set os istand til at gaa med paa. Det gjælder fordelingen av de 48 000 tons paa forskjellige sorter fisk og fiskeprodukter i samme relative forhold som i 1917. Denne fordelingsmaate var nævnt i det første amerikanske utkast, og jeg fremholdt derfor i et telegram, som jeg da straks sendte Nansen, at vi ikke har gaat med paa den. Vi hadde tilbudt, at av de 48 000 tons skulde ikke over 15 000 tons være fiskehermetik og ikke over 8 000 tons klipfisk og tørfisk, og at 8 000 tons skulde være fisk og fiskevarer, som ikke indgik under fiskeavtalens 15 procent (bortset fra hermetik), og dette tilbud vedstaar vi, men indenfor denne ramme maatte vi staa frit. Der har været vekslet diverse telegrammer mellem Utenriksdepartementet og kommissionen om dette spørsmaal. Vi har meddelt kommissionen, at den norske regjering fastholder fordelingen av de 48 000 tons overensstemmende med sin opfatning av den stedfundne noteveksling og har bedt kommissionen overfor War Trade Board fremholde, at den norske regjering ikke ser sig istand til at gaa med paa fordeling overensstemmende med utførslen i 1917, fordi den allerede i tillid til sin sikre opfatning av, hvad der var vedtat av Amerika, har git Tyskland bindende tilsagn overensstemmende dermed. Vi har paany paapekt overfor kommissionen de punkter i notevekslingen, som her kommer i betragtning, og bedt kommissionen overfor War Trade Board henwise dertil og fremholde, at den norske regjering mener, at dens forstaaelse av notevekslingen er den rigtige. Vi har ogsaa anmodet kommissionen om at fremholde, at det vilde være ganske utelukket, dersom Norge skal undgaa et brudd med Tyskland, at tilby et saa urimelig opstykket kvantum fiskevarer, som den forholdsvis fordeling overensstemmende med utførslen i 1917 vilde medføre. - Vi har i forskjellige telegrammer git kommissionen detaljerte oplysninger om de spørsmaal, som reiser sig i forbindelse med de omtalte 48 000 tons.

Vi har med beklagelse bemerket, at der ikke tillates utført medicintran til Centralmagterne, og vi har git uttryk herfor overfor kommissionen, men den har meddelt, at denne utførsel definitivt er avslaat. Jeg skal bemerke, at vi aldrig overfor Tyskland har lovet noget medicintran; men som Stortingets medlemmer vist vil erindre, har vi pekt paa utførsel av medicintran og sagt, at vi haabet at kunne utføre ikke saa litet medicintran til forskjellige lande, men noget løfte har vi ikke git.

I slutningen av artikkel III, paragraf 1, er der en bestemmelse, hvorefter fisk, som fanges av norske baater, ikke maa bringes iland utenfor Norge, uten den norske regjering's skriftlige samtykke, og at saadan fisk ikke maa omlastes ute paa sjøen uten i opkjøpsskibe ("collecting

vessels"), som skal være forpligtet til at bringe sine ladninger iland i Norge. Til supplerung av denne bestemmelse er det meningen, at Nansen skal avgi en særlig skrivelse til War Trade Board, hvortil han har telegrafert et av War Trade Board godkjendt utkast til mig. Det gaar ut paa, at opkjøpsskibe skal anmeldes til den norske fiskeridirektør, hos hvem War Trade Boards repræsentant skal ha ret til at faa fulde oplysninger derom. Videre skal vi træffe nødvendige forholdsregler til at hindre, at fiskebaater overføres til noget andet lands flag, saalænge overenskomsten varer. Videre skal vi avkræve fiskerbaatenes eiere skriftlige garantier for tilbørlig iagttagelse av vedtagne forskrifter mot ulovlig forsendelse av fisk, og vi skal straffe efter norsk lov. Olje og utstyr skal ikke leveres baatene uten garanti om iagttagelse av regler, som bestemmer bøter av ikke under den dobbelte værdi av den ulovlig forsendte fisk. - Vi har telegrafert til Nansen, at vi ikke har nogen avgjørende indvending mot den foreslaaede særskrivelse, men vi bemerker, at opkjøpsskibe saavidt vites ikke brukes ved vore fiskerier. Vi har sagt, at vi kan overta forpligtelse til at utfærdige eksportforbud for alle slags fiskebaater og ikke vil gi dispensationer til noget land. Vi har ogsaa nævnt, at en bestemmelse i skrivelsen om bøter av den dobbelte værdi av den ulovlig forsendte fisk vilde nødvendiggjøre lovforandring, men at den norske regjering er villig til at foreslaa en saadan lovforandring for Stortinget, hvis bestemmelsen forlanges indtat. Jeg vil tillate mig at bemerke, at i det første utkast, vi fik, var det forlangt, at enhver fiskebaat, som gik ut, skulde deponere penger eller stille bankgaranti for et visst beløp, før den fik lov til at gaa paa sjøen. Det er nu frafalt.

Artikel III, paragraf 2 indeholder bestemmelser om de kvantiteter av kalciumkarbid, kalciumnitrat, ferrosilicium, jernmalm, sink og alluminium, som vi skal kunne sende til Centralmagterne. Der er intet andet at merke ved disse bestemmelser, end at den av os forbeholdte adgang til at sende de fornødne kvantiteter jernmalm og sink som compensation for jern- og staalvarer og raasink fra Centralmagterne i utkastet er blit meget begrænset, idet den samlede utførsel ikke maa overstige utførslen i 1917, hvorhos der ogsaa skal fastsættes en spild-procent av 5 procent. - Vi har overfor Nansen uttalt, at vi med beklagelse ser disse væsentlige indskrænkninger i adgangen til forsendelse av jernmalm og sink i compensation. Vi har pekt paa, at disse indskrænkninger er helt nye. Men vi har tilføiet, at den norske regjering ikke vil motsætte sig dem, idet vi da venter imøtekommenhet fra amerikansk side paa andre punkter.

Artikel III, paragraf 3 omhandler utførsel av kompensationskobber og indeholder den for os nye indskrænkning, at denne utførsel ikke maa være større end i 1917. Nansen har dog telegrafert, at man gaar med paa et noget høiere kvantum. - Vi har telegrafert og sagt, at vi

i 1917 utførte ca. 107 tons kompensationskobber i form av raat og raffinert kobber og gammelt kobber og kisavbrand, og vi har bedt Nansen søke opnaadd 200 tons i form av raat og raffinert kobber og kisavbrand. Efter industridepartementets opplysning skulde det være nok.

Artikel III, paragraf 4 inneholder en oppregning av de artikler, som vi har vedtatt ikke at eksportere til Centralmagterne.

Paragraf 5 inneholder bestemmelsen om, at vi ikke skal utføre de særlig nævnte artikler (indtatt i et bilag til overenskomsten) i større mengde end i 1917 til Centralmagterne. Likeledes er her indtatt den bestemmelse, at dersom Norge skulde ønske at utføre til disse magter andre ikke særlig nævnte artikler eller tilløgskvantiteter av begrensede artikler, saa vil dette bli velvillig betraktet, hvis nødvendighet derav kan paavises, men ingen saadan utførsel maa finde sted uten forutgaaende skriftlig samtykke av War Trade Board.

Paragraf 6 inneholder den før nævnte bestemmelse om, at tilførslerne til Norge skal foregaa med størst mulig intensitet for at fylde vore lagere, saasnart overenskomsten træder ikraft.

Paragraf 7 inneholder den regel, at personer og firmaer - og dette er nyt - som hittil har eksportert til Centralmagterne, men garanterer at opphøre dermed, ikke skal bli gjort til gjenstand for særbehandling ("discriminated against"), forutsatt, at deres eksport til Centralmagterne ikke var i strid med bestaaende forpligtelse eller norsk lov. Dette kan jo for mange firmaers vedkommende komme til at ha adskillig betydning.

Artikel IV omhandler Norges utførsel til Amerikas Forenede Stater og deres forbundne. Artikelen gaar helt igjennem langt videre end vor note av 2. februar. Vi skal forpligte os til at gi utførselstilladelse (fri for skat og utførselsavgift) til De Forenede Stater og deres forbundne for alle saadanne artikler, som de "may require over and above the genuine home requirements of Norway" (maatte ha bruk for utover Norges eget virkelige hjemmebehov). - Vi har telegrafert til Nansen, at vi ikke kan godta bestemmelsen i denne form, men foreslaar, at der kommer til at staa "may buy in Norway provided Norways own requirements shall not prevent this" (maatte kjøpe i Norge, forutsatt, at Norges eget behov ikke derfor er til hinder), saaledes som i vor note av 2. februar sagt. Vi har meddelt Nansen, at vi i ytterste nødsfald kan gaa med paa at bare ordet "require" ombyttes med "buy" - istedenfor rekvirere altsaa kjøpe. Derved vil det ialfald være klart, at vi henviser Amerika og de allierte til selv at kjøpe sine varer hos os. Vi har desuten i vore telegrammer til Nansen om dette punkt sagt, at de oppregnede kvantiteter kun angir, hvad de faktiske forhold under forutsætning av tilstrækkelige tilførsler til at holde landets industri ved fuld drift skulde kunne gi Amerika og deres forbundne anledning til at kjøpe i Norge, og at den norske regjering selvfølgelig ikke overtar nogen

garanti for nogen av de oppgivne kvantiteter. Vi har ogsaa gjort opmerksom paa, at vor industrielle produktion i stor utstrækning er avhengig av naturforhold, spesielt av vandføringen i elvene, som varierer fra det ene aar til det andet. - I utkastet er der sat 112 000 tons nitrater, mens vi i vor note av 2. februar hadde 90 000 tons. Vi har ikke protestert mot dette, da det er meget mulig, at et saa stort kvantum vil bli tilgjengelig. Men vi har altsaa reservert os mot at overta nogensomhelst garanti. Vi vet gjennom Nansen, at det er England, som har forlangt nitratkvantumet øket, og at England synes meget strid paa, at forrige aars eksportkvantum blir opretholdt.

Artikkel IV, paragraf 1 til paragraf 4 inneholder en opregning av eksportkvanta fra Norge til Amerika og deres forbundne, som stemmer med vor note av 2. februar, bortset fra den netop nævnte forhøielse av nitratkvantumet. Jeg vil ikke nævne en feil, som maa skyldes telegrafien eller en feilskrift. Til denne opregning er føiet fisk og fiskeprodukter i mindst samme kvantum som til Tyskland, dersom hjemmebehov tillater det. Vi har sagt Nansen, at vi kan akseptere en tilføielse i den retning.

Artikkel IV, paragraf 5 inneholder den regel, at der skal ske forholdsvis reduktion i utførselen til Centralmagterne, dersom der blir underskud i utførselen til De Forenede Stater og deres forbundne i nogen av de opregnede artikler - fiskevarer undtat. - Vi har telegrafert til Nansen, at vi ikke kan godta denne paragraf for nogen varers vedkommende og vi har tilføiet, at hvad vi efter overenskomsten skal kunne by Centralmagterne er saa litet, at det ikke taaler nogensomhelst ytterligere direkte eller indirekte indskrænkning, og dette gjælder ikke alene fiskevarer, men ogsaa de andre sterkt begrænsede kvantiteter. Jeg skal her gjøre opmerksom paa, at ogsaa likeoverfor Tyskland staar vi jo saadan, at vi ikke paa nogen maate garanterer dem disse kvantiteter, og vi har ikke sagt andet end, at vi kan gi dem eksporttilladelse indtil det og det kvantum, forutsat, at de selv kjøper sine varer. Det er f.eks. et punkt - det er det, som er tillatt fra amerikansk side, nemlig at Tyskland skulde kunne kjøpe 40 tons alluminium - hvor de jo ingen anledning har til at faa kjøpt det kvantum. Den tyske minister har spurt mig, hvor jeg kunde paavise ham at faa kjøpt, og jeg sa ham, at det kan jeg ikke gjøre. Det er engelsk og fransk kapital, som har disse fabriker for alluminium i Norge; der kan ikke Tyskland kjøpe, saavidt jeg ser, og da kan vi ikke skaffe det; de maa selv kjøpe det. Paa samme maate sier vi til Ententemagterne, at det er det, de kjøper, som de skal faa eksporttilladelse for. Vi vet altsaa endnu ikke, om Tyskland faar saa meget, som det er sagt, og spesielt for alluminiums vedkommende vet vi, at Tyskland ikke faar, hvad der er nævnt, og da kan vi ikke forpligte os til at levere disse store kvanta til Ententen, f.eks. 112 000 tons nitrat; hvis de ikke faar det, skulde vi slaa av paa de 8 000 tons til Tyskland. - Paragraf 5 har i slutningen

en anden likeledes helt ny regel, nemlig, at Norge vil tillate eksport til De Forenede Stater og deres forbundne av hvilkesomhelst andre varer, som de trønger, og som Norge kan undvære. I denne form er bestemmelsen selvfølgelig uantagelig, da den vilde gi Staterne og de allierte ubegrenset adgang til at blande sig ind i vor eksportforbuds-politik. Vi har imidlertid telegrafert til Nansen, at vi kan gaa med paa slutningen av paragrafen, dersom den redigeres omtrent paa følgende maate: "Paa samme maate som Norges behov for i bilagene til nærværende overenskomst ikke særlig nævnte artikler ifølge artikel I, paragraf 3 vil bli imøtekommet saavidt mulig, vil ogsaa Norge paa sin side stille sig saavidt mulig imøtekommende overfor begjæring om utførsel fra Norge til Amerikas Forenede Stater eller deres forbundne av ikke særlig nævnte artikler".

Artikel IV, paragraf 6 i utkastet forpligter den norske regjering til, mens overenskomsten bestaar, ikke at vedta nogen lov eller bestemmelse uten til beskyttelse eller fordel for arbeiderklassen, som vil gripe ind i eksporten av de i artikelen omhandlede varer til Staterne eller deres forbundne i den utstrækning, saadan eksport fandt sted i de sidste 12 maaneder, eller hindre en økning i denne eksport, hvor en saadan kan gjennemføres uten skade for Norges virkelige behov for hjemmeforbruket. - Det er selvsagt, at en saadan bestemmelse vilde lægge utaalelige baand paa vor lovgivnings- og administrationsmyndighet. Vi har svaret Nansen, at vi ikke kan akseptere paragrafen, men foreslaar, at den gives omtrent følgende indhold: "Likesom War Trade Board og de med Amerikas Forenede Stater forbundne regjeringer har for øie nødvendigheten av, at Norges hele økonomiske liv opretholdes saavidt mulig uforstyrret, hvorved muliggjøres at der kan bli anledning til kjøp i Norge av de ovenfor nævnte eksportartikler i størst mulig utstrækning, vil ogsaa den norske regjering paa sin side bestræbe sig for, at der ikke lægges hindringer iveien for at saa kan ske i størst mulig utstrækning".

I forbindelse med behandlingen av artikel IV vil jeg nævne, at vor kommission hadde foreslaat en redaktion overensstemmende med vor note av 2. februar, som jeg ogsaa efter mottagelsen av det første amerikanske utkast hadde telegrafert om. Amerikanerne fastholdt imidlertid sin formulering fra det første utkast, om end med en ikke uvæsentlig ændring. Kommissionen har sterkt fremholdt, at det om forbehold alene for Norges eget behov er helt nyt og kan stanse vor utførsel til de nøytrale, hvis produktionen blir mindre end ventet, men det blev fra amerikansk side sterkt fremholdt, at de allierte bestemt maatte faa fremfor de nøytrale, ialfald samme kvantum som i 1917. Det blev nu for første gang fremholdt den store betydning for de allierte av norsk eksport, og at de allierte vilde anse overenskomsten litet attraaværdig, hvis disse bestemmelser ikke kom med. - Kommissionen har

selvfølgelig ogsaa paa andre punkter kraftig kjæmpet for gunstigere redaktion.

Artikel V, paragraf 1 omhandler, at overenskomsten ikke berører ældre overenskomster, som gaar ut paa forbud mot eller innskränkning av utførsel fra Norge, eller overenskomster eller garantierklæringer, som maatte bli gjenoplivet, naar importen til Norge igjen begynner. - Bestemmelsen synes os noget uklar, hvorfor vi telegraferte til Nansen og sa, at vi gik ut fra, at den ikke berørte vor ret til at opsi fiskeavtalen med Storbritannien. Hertil har han svart, at fiskeavtalen spiller ind her og ansees saavidt forstaaes at ville bortfalde ved den nye overenskomst. I den anledning har vi telegrafert til Nansen, at dersom meningen er, at fiskeavtalen skal bortfalde ved overenskomsten, vil den norske regjering ikke ha noget at indvende derimot. Vi har samtidig sagt, at vi forutsætter, at kobberavtalen skal fortsætte at bestaa. Den kan ikke opsiges fra nogen av siderne under krigen.

Artikel V, paragraf 1 har i det sidste utkast faat et nyt slutavsnit, som bestemmer, at hvis en overenskomst, som skaffer os tilførsler, som gaar ind under overenskomsten med Amerika, blir opsagt eller bragt til ophør av Norge, saa skal den varemængde, som Norge vilde være berettiget til at faa, hvis det hadde latt overenskomsten bli i kraft, fratrækkes i de i bilagene nævnte kvantiteter. - Bestemmelsen er uantagelig. Vi har telegrafert til Nansen at vi ikke kan akseptere den. Den norske regjering har ikke myndighet til at hindre private brancheassociationer i at opsi sine overenskomster, og vi kan ikke la retten til tilførsler til fiskerierne f.eks. være betinget av, at fiskeavtalen med England fortsætter at bestaa. Dette har vi sagt Nansen.

Artikel V, paragraf 2 har den bestemmelse, at regjeringen skal ha ret til at bestemme over ("to control") fordelingen av alle varer, som indføres til Norge og omfattes av bilagene, og at ingen vare, som trænges i et fabrikanlæg, hvis indførsel og fordeling er blit approbert av den norske regjering, og som skal anvendes til produktion av fabrikkvarer for De Forenede Stater eller deres forbundne skal beslaglægges av den norske regjering til skade for vedkommende fabrikanlægs virksomhet. Foranstaaende skal dog ikke ha anvendelse paa fødevarer. - Vi har telegrafert til Nansen, at paragrafen bør gives nogen rettelser for at gi klart uttrykk for, at den norske regjering skal ha ret til at ha bestemmende indflydelse paa baade indførselen og fordelingen av, hvad der indføres. Med de av os antydende redaktionelle forandringer har vi sagt, at vi kan akseptere paragrafen.

Artikel V, paragraf 3, første punktum bestemmer, at den norske regjering er beredt til at la handelsassociationerne i Norge forhandle med de allierte regjeringer om avsluttelse, gjenopplivelse, fornyelse, utvidelse eller forandring av alle overenskomster med nævnte regjeringer. Naar forhandlingerne om saadanne

overenskomster er tilendebragt, skal de alle undergives den norske regjerings approbation. - Mot dette kan der - efter den linje, vi har optrukket ved vor note av 2. februar - ikke være noget at indvende. Men saa siges der videre i paragrafen, at den norske regjering skal være villig til at tillate haandhævelsen av enhver kontrol, innskrænkning eller forbud med hensyn til import, eksport og fordeling derav, som er hjemlet i nogen saadan overenskomst, forsaavidt forenelig med gjældende norsk lov. - Vi har telegrafert til Nansen, at denne bestemmelse maa være ganske overflødig, dersom den alene tar sigte paa avtaler, som den norske regjering finder at kunne godkjende. Men har den en videre betydning, vil den gjøre bestemmelsen om den norske regjerings approbation ganske illusorisk, hvilket vi ikke kan akseptere. Derimot har vi uttalt, at den norske regjering, forsaavidt det skulde vise sig, at nu bestaaende kontrol ikke er fyldestgjørende, er villig til at indføre ytterligere kontrol, som dog selvfølgelig altid maa bli at utføre ved norske myndigheter. - Endvidere har vi telegrafert til Nansen, at naar overenskomsten uttrykkelig nævner avtalerne med handelsassociationerne, maa det forat undgaa misforstaaelse ogsaa uttrykkelig uttales i overenskomsten, at foranstaaende bestemmelser om avtaler med handelsassociationerne ikke maa forstaaes som indebærende nogen innskrænkning i den norske stats adgang til selv at optræ som importør og regulere importen ved utfærdigelse av importforbud og ved andre bestemmelser angaaende privates og kommuners adgang til import. Naar der fastsættes sterkt begrænsede importationer, er det en uavviselig nødvendighet, at staten kan øve indgaaende kontrol med import og fordeling av disse rationer, forat de i størst mulig utstrækning kan dække det hele lands legitime behov. Den norske regjering har for sikkerhets skyld overfor minister Nansen fremhævet som en almindelig slutningsbemerkning til det foreliggende utkast, at det maa være en selvfølge, at ingen bestemmelse i overenskomsten maa kunne fortolkes saaledes, at den blir til hinder for, at Norges behov til enhver tid blir dækket. Og vi har uttalt, at det vilde være meget ønskelig, at uttrykkelig bestemmelse herom indtages i overenskomsten.

Dette blev kanske noksaa langt; men jeg synes det er saa vigtige bestemmelser, dette, at jeg vilde forelægge det for stortingets medlemmer. Som man ser, er det ikke bare det første utkast, som vi har faat se, men det er ogsaa det andet utkast, som dog ikke er akseptert av minister Nansen. Jeg maa gjøre opmerksom paa gjentagende, at der i dette er kommet ind en hel del nyt og er gaat ut en hel del gammelt. Vi har altsaa nu telegrafert til minister Nansen om alle disse ting. Som stortingets medlemmer vil ha hørt, saa er der for en del punkters vedkommende sagt, at vi ikke akseptere det, og for en dels vedkommende sagt, at vi kan akseptere det, og det er mange vi kan akseptere og om andre har vi sagt, at vi

ønsker nogen forandring. Det er arbeidet med al mulig fart for at faa dette avsted hurtigst mulig, saaledes at der nu er sendt til minister Nansen telegrammer om alle disse punkter.

Saa er der naturligvis et spørsmål, som man maa gjøre sig selv, og det er: Er der utsigt til, at vi faar en overenskomst med Amerika? Jeg vil da si for mit vedkommende, at jeg synes, at det er ikke mere der staar mellem os nu, end at vi bør kunne komme til en overenskomst. Jeg har - jeg vil fortælle det her; jeg vet, det blir ikke misbrukt - i de sidste dage har gjentagne konferanser med den amerikanske minister, og senest hadde jeg en timelang konferance med ham igaar aftes, hvor vi gik igjennem disse forskjellige punkter. Han har stillet sig meget forstaaelsesfuld og har øieblikkelig telegrafert til sin regjering i Washington, men han tilføiet, at han naturligvis intet kunde uttale paa sin regjerings vegne.

Dette var jo langt, men hvis stortinget vilde ofre lidt mere tid, skulde jeg ha lyst til at læse op en kortfattet fremstilling av dette, som blev skrevet igaar for min samtale med minister Schmedeman, og som gjengir meget kort, hvad jeg her har sagt. Jeg tænker, jeg kan ta saa megen tid, som jeg behøver til at læse op dette.

"Den norske regjering har gjennomgaat det med den amerikanske ministers verbalnote av 3. april til utenriksministeren oversendte memorandum, og der telegraferes nu instruksjoner til minister Nansen i sakens anledning. I disse instruksjoner omhandles en række forskjellige bemerkninger, som den norske regjering finder at maatte gjøre til det i memorandumet indeholdte utkast til handelsoverenskomst. Blandt de bemerkninger, som er av større rækkevidde kan fremhæves følgende:

Utkastets artikkel II, paragraf 5 og 6 maa begrænses til artikler, som er producet etc. helt eller delvis ved hjelp av artikler, indført fra Amerikas Forenede Stater eller deres forbundne i henhold til overenskomsten eller hvis indførsel er lettet av disse i henhold til overenskomsten. Dersom bestemmelsen skal omfatte hittil klausulfrie hjelpemidler, indført før overenskomstens ikrafttræden, vil kontrollen bli umulig, og det vilde praktisk talt umuliggjøre enhver utførsel til centralmagterne. Der er ingen retfærdig grund til, at overenskomsten med tilbakevirkende kraft skal binde hjelpemidler, som den selv ikke har skaffet os. Det bør ogsaa erindres, at det allerede bestaaende klausulsystem, som uttalt i vor note av 2. februar, lægger stramme baand paa utførselen til centralmagterne. En stor del av de raastoffer og hjelpemidler, som findes i Norge, er saaledes allerede klausulert, hvorfor det blir saa meget mindre paakrævet at gi overenskomsten med Amerika tilbakevirkende kraft i denne henseende. Det kan ogsaa fremholdes, at et saadant krav aldrig har været akseptert av den norske regjering, som tvertom har tat avstand fra klausulsystemet, om den end har erklært sig villig til at vedta det bibeholdte i rimelig utstrækning.

Utkastets artikkel III, paragraf 1 uttaler blandt andet, at utførselen av de 48 000 tons fiskevarer til centralmagterne skal ske i det samme relative forhold av fisk og fiskeprodukter, som blev eksportert i aaret 1917. Denne fordelingsmaate kan den norske regjering ikke akseptere. Der synes her at foreligge en misforstaaelse med hensyn til forstaaelsen av den stedfundne noteveksling. I War Trade Boards note av 27. november 1917 uttaltes, at de 48 000 tons fiskevarer skulde beregnes efter ferskfiskvegt, og at utførselen skulde være i samme forhold fisk og fiskeprodukter, som fandt sted til centralmagterne i det sidste aar. I note av 7. december til War Trade Board uttalte minister Nansens kommission, at den nu hadde mottat den norske regjeringens svar til forslaget i War Trade Boards skrivelse av 27. november, og at den norske regjering beklaget av vegtige grunde ikke at være istand til at akseptere forslaget om, at de 48 000 tons fisk og fiskeprodukter skulde fastsættes efter ferskfiskvegt. Men den norske regjering var villig til at garantere, at utførselen av klipfisk og tørfisk ikke skulde overstige ialt 8000 tons aarlig, og at hermetik, om War Trade Board saa maatte ønske, ikke skulde overstige 15000 tons. (Se promemoria av 31/12 1917, levert amerikanske minister 2/1 1918)." - Vi har fra Nansen faat ordlyden av det han da leverte. - "I note av 19. december 1917 til minister Nansen uttalte War Trade Board, at det hadde tat i alvorlig betragtning hans note av 7. december, indeholdende den norske regjeringens svar til de i War Trade Boards note av 27. november indeholdte forslag. Noten uttalte videre: "Fish and Fish Products. The Board accepts the proposal of your Government in this respect and agrees to the exportation of 48 000 tons export weight of fish and fish products per annum to the Central Powers." Denne uttalelse oppfattet den norske regjering som aksept av hele det i minister Nansens note av 7. december indeholdte forslag om beregning av fiskeutførselen til Centralmagterne. Og i henhold til sin sikre opfatning av, hvad der saaledes var vedtat av Amerika har den norske regjering allerede for nogen tid siden git Tyskland bindende tilsagn. Det er hvad der foreligger om den sak. Der foreligger forsaavidt lidt misforstaaelse.

Utkastets artikkel IV. Den norske regjering henholder sig til sin note av 2. februar og bemerker, at de i overenskomsten opregnede kvantiteter av varer, for hvilke den norske regjering vil overta pligt til at gi utførselstilladelse til Amerika og dets forbundne, alene kan angi, hvad de faktiske forhold under forutsætning av tilstrækkelige tilførsler til at holde landets industri ved fuld drift skulde kunne gi Amerika og dets forbundne anledning til at kjøpe i Norge, og den norske regjering kan ikke overta nogen garanti for at bestemte kvantiteter vil være at erholde. Den norske regjering gjør i denne forbindelse opmerksom paa, at den norske industrielle produktion i stor utstrækning er avhengig av naturforhold, spesielt av vandføringen i elvene. - Den norske regjering

kan ikke akseptere den i paragraf 5 indeholdte bestemmelse, hvorefter et eventuelt underskud i utførselen til Amerika og dets forbundne skulde medføre tilsvarende reduktion av de allerede overordentlig sterkt begrænsede kvantiteter til Centralmagterne. - Den norske regjering kan heller ikke akseptere artikkelens paragraf 6, som vilde lægge vidtgaaende baand paa Norges lovgivning og administration.

Artikel V. Bestemmelsen i paragraf 3 sidste punktum, hvorefter den norske regjering skal overta forpligtelse til at tillate gjennomførelsen av en hvilkensomhelst kontrol, innskrænkning eller forbud med hensyn til import og eksport og fordelingen derav, som maatte bli fastsat i nye eller forandrede avtaler mellem de allierte regjeringer og norske handelsassociationer, synes at ville gjøre bestemmelsen om den norske regjeringens approbation av saadanne avtaler illusorisk og kan ikke aksepteres. Derimot er den norske regjering, forsaavidt det skulde vise sig, at bestaaende kontrol ikke skulde være fyldestgjørende, villig til at indføre yderligere kontrol, som dog selvfølgelig altid maa bli at utføre ved norske myndigheter.

Da overenskomsten uttrykkelig nævner avtale med handelsassociationerne, maa det for at undgaa misforstaaelse ogsaa uttrykkelig uttales i overenskomsten, at dens bestemmelser ikke maa forstaaes som indebærende nogen innskrænkning i den norske stats adgang til selv at optræ som importør og regulere importen ved utfærdigelse av importforbud og andre bestemmelser angaaende privates og kommuners adgang til import. Naar der fastsættes sterkt begrænsede importationer, er det en uavviselig nødvendighet, at staten kan øve avgjørende indflydelse paa importen og fordelingen av disse rationer, forat de i størst mulig utstrækning kan dække det hele lands legitime behov."

Det var det, jeg hadde skrevet ned, som jeg forela for minister Schmedeman igaar, og overfor hvilket han - jeg kan si det her - personlig stillet sig meget imøtekommende og fandt, at der kunde være meget rimelig i det, som her fra norsk side forlangtes; men han sa uttrykkelig, at han kunde ikke binde sin regjering, men vilde øieblikkelig telegrafere.

Jeg vil, før jeg slutter, ogsaa nævne litt om forholdet til Tyskland. Som bekjendt erklærte Tyskland sig i sin tid med de kvantiteter, som det den gang var tale om, villig til at avslutte en handelsavtale med Norge om de og de varer. Som bekjendt gik vi overfor Amerika med paa at slaa av paa disse kvantiteter paa forskjellige punkter. Efter det har der været mange forhandlinger frem og tilbake med tyskerne; men den tyske minister har stadig sagt, at de synes fra tysk side, at disse kvantiteter, man nu er gaat med paa, er saa smaa, at det ikke er sikkert, at de vil slutte nogen handelsavtale med de kvantiteter som grundlag. Men de har stillet sig forholdsvis rimelig og ialfald rolig, saa forholdet har ikke netop været

ubehagelig, det kan jeg ikke si. Men det har været tvil underkastet, hvorvidt man skal gaa til handelsavtale. Jeg nævner dette, for jeg har netop mandag faat et brev fra minister Ditten, hvori han skriver følgende, som det kan ha sin interesse at høre:

"En av Auswärtiges Amts embedsmænd, som deltar i behandlingen av spørsmålet om en ny handelsavtale med Norge, har paa min forespørsel angaaende utsigterne for en saadan avtale meddelt følgende:

Hele Tysklands utenrikske handel er samlet hos et par centralinstitutioner, som for Norges vedkommende i første række utgjøres av Z.E.G. og Kriegsausschuss für Fette und Oele. Disse to institutioner har i Norge underholdt en meget kostbar organisation for sine opkjøb, og de mener nu, at det ikke vil lønne sig at opretholde disse organisationer, naar Norge ikke kan sende større varemængder end de tilbødte, derfor mener de at det heller ikke lønner sig at avslutte en handelsavtale. Særlig var man utilbøielig til dette sidste, efterat den norske regjering bestemt hadde avslaat det tyske forslag om kjøp av fiskelever. Der er saaledes for øieblikket ingen utsigt til at faa nogen avtale istand.

Da jeg herover ytrede min store skuffelse, mente han, at vore økonomiske forbindelser kanskje allikevel ikke vilde stille sig helt ugunstige. Norge og Tyskland hadde den første del av krigsaarene klaret sig uten nogen avtale, og der maatte derfor være utsigt til, at forbindelserne fremdeles skulde kunne vedlikeholdes inden en rimelig ramme. Jeg uttalte imidlertid en bestemt frygt for, at de militære myndigheter, som var tilbøielig til at se alt utelukkende fra militært synspunkt, vilde legge hindringer iveien for exporten til Norge, og jeg bad ham derfor, hvis saa skulde bli tilfældet, om at hjelpe legationen med at opnaa nødvendige utførselstilladelser. Min hjemmelsmand delte ikke denne frygt, men tilla dog, at han gjerne vilde bistaa med at overvinde eventuelle vanskeligheter.

Da jeg, i anledning av den tyske tvil om Amerikas redelige vilje til at opfylde den foreslagne handelsavtale, pekte paa at Amerika allerede hadde sendt os et par skibsladninger nødvendighetsartikler, mente han, at det var amerikanernes vanlige taktik: at gi noget paa forhaand for at vække den tro, at de vilde gi mere. Han trodde ikke, at Amerika var istand til at gi os de ønskede levnettsmidler og uttalte: "Vi maa vente og se hvad der blir av de almindelige vaarskibninger. Saadan i april, mai vil Norge faa anledning til at erfare om det slog ind paa den rigtige vei".

(u.) Ditten.

Det var altsaa ytringer fra tysk side, saa man ser, at ogsaa Berlin siger, at man ikke er sikker paa, om man vil gaa til handelsavtale. Man faar jo det indtryk av dette brev - og det indtryk har jeg ogsaa fra den tyske legation

- at om vi ikke faar nogen handelsavtale, maa vi allikevel kunne vedbli at handle med Tyskland. Det vilde vel være heldigst, at vi fik en handelsavtale, men handelen kan jo gaa, og import og eksport kan jo gaa saa godt det kan, og vi faar arbeide med det for øie. Jeg vil til slutning som min personlige mening si at jeg mener, specielt efter den lange samtale, jeg igaar hadde med minister Schmedeman, at der kan være mulighet for at faa et gunstig svar fra Washington. Selvfølgelig vil vi jo inden ret mange dage faa svar fra minister Nansen paa en række punkter, og naar det kommer, har jeg tænkt at forelægge saken først for Stortingets utenrikskomite, og derefter ogsaa for det samlede Storting.

Mowinckel: Efter konferance med statsministeren vil jeg gjerne si, at jeg finder, at det møte i utenrikskomiteen, som var fastsat her til kl. 11, kan utsættes. Efter de utførlige opplysninger om saken, som utenriksministeren nu har git i Stortinget, er der ikke grund, medmindre enkelte medlemmer av utenrikskomiteen maatte ønske det, til at holde noget møte i utenrikskomiteen nu. Dernæst vil jeg spørre utenriksministeren, om han ikke har tænkt paa, at den meddelelse, som han her har git Stortinget, bør gives pressens redaktører i et konfidentielt møte. Saavidt jeg vet, blev pressen like før paaske git meddelelse om sakens stilling da, efterat Stortinget hadde faat meddelelse om den. Imidlertid viser den sidste ukes skriverier i flere blade, at pressen nu er noksaa desorientert, og der er begyndt en polemik om Amerika- overenskomsten, som kun kan skade norske interesser; den bygger jo paa absolut ubekjendtskap med forholdene, et ubekjendtskap, som overrasker mig noget, da jo pressen er blit bekjendt med sakens stilling like før paaske. Men der viser sig ialfald at være ubekjendtskap tilstede, som jeg tror, det i sakens interesse er riktig, at pressen blir bragt bort fra. Derfor vil jeg spørre utenriksministeren, om han ikke kan gi redaktørerne i alt væsentlig den samme meddelelse, som vi har faat her i Stortinget.

Hagerup Bull: Jeg er enig med hr. Mowinckel i, at der ikke kan være nogen føie til at holde noget møte i utenrikskomiteen efter dette møte. De meddelelser, som utenriksministeren gav, viser, at regjeringen i det foreliggende spørmaal allerede har tat sit standpunkt likeoverfor de amerikanske forhandlere, - og det er altsaa, kan man gjerne si, baade for tidlig og for sent at uttale sig derom. Men dernæst var disse meddelelser saa utførlige, og omhandlet saa mange punkter, at jeg maa for mit vedkommende ialfald erklære mig ganske ute av stand til paa stedet at uttale mig om dem. Det forekommer mig klart, at man for at danne sig nogen begrundet mening om det, maa ha længere tid til at overveie og studere dokumenterne. Jeg vil henstille, at man snarest mulig kan faa avtryk av den meddelelse, som utenriksministeren her har git. Der kan vel ikke være noget til hinder for, at

den kommer til alle Stortingets medlemmer; men i alle tilfælde anser jeg det nødvendig, at avtryk av den kommer til alle utenrikskomiteens medlemmer, før man holder et møte der.

Jeg skal med det samme faa tilføie med hensyn til den henstilling, hr. Mowinckel kom med til utenriksministeren, at ogsaa jeg er enig i, at det er av høieste vigtighet, at pressens ansvarlige repræsentanter til enhver tid holdes saavidt mulig à jour med, hvordan de utenrikspolitiske affærer gaar frem. Jeg har hat anledning til oftere at fremholde det i utenrikskomiteen. Jeg vil ikke uttale noget om, hvorvidt man under de nuværende omstændigheter kunde vente en anden holdning av forskjellige presseorganer; men ialfald har jeg et ganske bestemt indtryk av, at utenriksministeren ikke har latt sig det være tilstrækkelig magtpaaliggende til enhver tid at holde pressen underrettet.

Utenriksministere Ihlen: Jeg skal i tilslutning til, hvad hr. præsident Mowinckel sa, faa lov til at gjøre opmerksom paa, at efter det sidste hemmelige stortingsmøte, som var for nogen tid siden, hadde jeg et møte av pressen, hvor jeg i alt væsentlig meddelte pressen det, som jeg hadde meddelt Stortinget, og det er min agt - jeg har allerede git ordre til det i utenriksdepartementet - at sammenkalde et pressemøte; men jeg kunde ikke si noget bestemt klokkeslet, før jeg kom tilbake fra dette møte. Det er meningen at holde et pressemøte, hvortil jeg inviterer alle chefredaktører for Kristiania-avisene og endel utenbys korrespondenter, og de vil i alt væsentlig faa de meddelelser, som jeg idag har git Stortinget, om ikke i hele sin længde, som Stortinget har faat dem, men saa de dog vet, hvorledes saken staar. Det er jo ogsaa saa i utenriksdepartementet, at naar der er en eller anden chefredaktør, som henvender sig til os, saa faar han altid besked. Om jeg ikke er tilstede, saa er det en anden, som gjør det, saa alle chefredaktører, som henvender sig, faar besked om, hvordan sakerne staar, og hvad vi kan si.

Castberg: Den redegjørelse, som utenriksministeren har git nu, er paa en vis egnet til at skape en meget stor skuffelse. Det var jo nævnt, sidst vi hadde disse spørsmåal oppe, at stillingen var slik - og det blev nærmere belyst - at man maatte gaa ut fra, at overenskomsten med Amerika nu faktisk var sluttet, ialfald, at den i den aller nærmeste fremtid vilde bli sluttet. Nu sluttet den ærede utenriksminister sin fremstilling med at si, at han hadde godt haap om, at det nu skulde gaa i orden. Med de erfaringer, vi har gjort hittil, tror jeg, alle Stortingets medlemmer ser paa det med adskillig skuffelse. Det blev nævnt av hr. Hagerup Bull, at det viser sig, at regjeringen har tat sit standpunkt, saa at det at drøfte disse spørsmåal nu er paa en maate baade for tidlig og for sent. Jeg skulde tro, at den ærede repræsentant tar feil deri. Her dreier det sig

om selve landets eksistens i økonomisk henseende, med hensyn til dets levnetsmidler. Det er et saa skjæbnesvangert spørsmål, at det selvfølgelig ikke er regjeringens mening, at den binder sig her uten at Stortinget er hørt og Stortingets beslutning fattet. Det at la Amerikaforhandlingerne strande, særlig efterat det er bebudet for hele nationen, at de vilde gaa iorden, er en saa alvorlig og stor ting, at man maa gaa ut fra som en selvfølge, at det blir statsmagterne i fællesskap, som træffer beslutning derom, og ikke bare den ene statsmagt. Jeg gaar ut fra det som en given ting. Men under de omstændigheter maa man vel ogsaa gaa ut fra, at man nu nærmer sig det kritiske øieblik saa sterkt, at der er al opfordring for Stortinget til at gaa til en drøftelse av disse ting snarest mulig paa grundlag av alt det materiale, som kan foreligge. Den redegjørelse, som utenriksministeren har git nu, var utførlig og detaljeret. Den var selvfølgelig ikke saa utførlig og detaljeret som de dokumenter, hvorpaa den var bygget - det fremgik av utenriksministerens egne uttalelser. Her er en række dokumenter, som ikke kan oplases i sin helhet naturligvis, som kun er resumert eller kun nævnt. Men selv det, som blev meddelt, er jo saa omfattende og saa detaljeret, at det er umulig, som det har været sagt her før, at sammenfatte det hele efter en hurtig, kort oplæsning. Jeg tillater mig at støtte den henstilling, som kom om, at hvad der her blev meddelt, blir snarest mulig tilstillet Stortingets samtlige medlemmer til gjennemgaaelse - dette er jo ikke den slags hemmeligheter, at ikke engang Stortingets medlemmer skulde kunne faa se dem, specielt det utkast, som utenriksministeren refererte -, at der blir anledning til iøvrigt for Stortingets medlemmer, som tidligere er skedd, at sætte sig ind i samtliche dokumenter, - hvis man ikke finder at kunne omsende dem til Stortingets medlemmer, saa ialfald at man utlægger dem for eksempel i Lagtingssalen for Stortingets medlemmer. Idet jeg gjør denne henstilling, anser jeg det overflødig at stille noget forslag om nogen beslutning, saafremt det ikke møter motsigelse, idet man da selvfølgelig maa gaa ut fra, at saa vil bli gjort. Men i forbindelse dermed: det, som er grundlaget for vor bedømmelse av disse ting, er jo, hvordan situationen i vort land er med hensyn til vore beholdninger av fødevarer og arbeidsmidler. Og jeg skulde tro, det er nødvendig, at der nu i den aller nærmeste fremtid av vedkommende fagdepartementschefer blir git en saa indgaaende redegjørelse for, hvordan vi staar med hensyn til vore livsfornødenheter nu - ikke bare levnetsmidler - at vi kan ha et saa sikkert grundlag som muligt for at avgjøre, hvorvidt det er likefrem en livsbetingelse for vort land at komme til en overenskomst med Amerika, selv om den koster meget, saa vi ikke forsaavidt gaar i blinde. Det kunde være av interesse allerede nu at faa f.eks. provianteringsdepartementets chefs redegjørelse for, hvordan vi staar med hensyn til de forsyninger han specielt kan gjøre rede for. Stortinget

vil ellers let komme til at gaa i blinde, og vi staar - det gjælder jo ikke alene regjeringen, men hvert eneste medlem av denne forsamling - i et stort ansvar overfor vort folk med hensyn til, hvad der nu sker, hvad der nu gjøres og ikke gjøres. Her kan ikke Stortinget gaa ind under andres ansvar. Hver eneste en av de 123 mand, som sitter her, har sit eget ansvar. Det er ut fra denne opfatning jeg indtrængende vil henstille, at det nu gjøres slik, at Stortingets medlemmer faar sig tilstillet alt det materiale, som er referert mundtlig her, og at der gives en indgaaende oversigt over landets stilling forsaavidt det har betydning for spørsmålet, om det ikke er en likefrem nødvendighet for os nu at komme til en overenskomst med Amerika.

Jeg skal indskrænke mig hertil. Jeg vil bare føie til og vil ialfald ikke nu kommentere det nærmere, at for mig staar det saa, at det som nu blev oplyst om grundene til, at utenriksministeren finder det og det uakceptabelt, er et sørgelig bevis for, at det var en skjæbnesvanger feil, at man midt under forhandlingerne med Amerika gik hen ikke alene og holdt den anden part à jour - det fæster jeg mig ikke ved - men paa en maate indgik i forpligtelser til den anden side midt under forhandlingerne, slik at det nu viser sig, at det kan komme til at bli den sidste store anstøtssten, som hindrer os fra at komme til en nødvendig overenskomst med Amerika.

Mowinkel: Jeg vil spørge utenriksministeren, om han ikke tror det er mulig, at hans foredrag - jeg mener ikke den del av foredraget, som angik hans samtale med minister Schmedeman, men det som var hovedforedraget, hovedredegjørelsen idag, uten nogen risiko for norske interesser kan trykkes som konfidentielt dokument og meddeles samtlige Stortingets medlemmer. Personlig synes jeg efter at ha hørt foredraget, at det maa kunne ske. Det indeholder ikke ting av den art, at der skulde være nogen risiko forbundet med det, naar det blev behandlet strengt konfidentielt av Stortingets medlemmer og blev omgaaet med den forsigtighet som hemmelige dokumenter omgaaes med. Sakens dokumenter forøvrig, den vældige telegramveksel, som formodentlig har fundet sted, gaar jeg ut fra kan bli utlagt til gjennemsyn i avskrift paa den maate som det tidligere er gjort. Jeg gaar ogsaa ut fra, at saasnt der nu kommer svar fra Nansen vil utenrikskomiteens medlemmer bli sammenkaldt, men før saa sker tror jeg det vilde være heldig, om utenrikskomiteens medlemmer fik sig tilstillet en avskrift av det utkast, som er blit oversendt regjeringen og som danner grundlaget for den senere skriftveksel, saaledes at utenrikskomiteens medlemmer hadde det utkast. Det maatte selvfølgelig staa komiteens medlemmer frit for ved henvendelse til utenriksdepartementet ogsaa i detalj at gaa gjennom telegramvekselen, før den blev utlagt for Stortingets medlemmer, idet jeg gaar ut fra, at utenrikskomiteen vil

ha et saadant møte forinden saken atter blir forelagt Stortinget.

Der var i hr. Castbergs foredrag en noksaa vidtløftig indgaaen paa sakens realitet. Jeg vil nødigg følge ham paa den vei. Men der var ogsaa en misforstaaelse, som jeg ikke synes kan staa ganske uimotsagt. Hr. Castberg sa, at sidst vi hadde denne sak for os var der stillet i omtrent sikker utsigt, at en overenskomst vilde komme istand. Nei, det er ikke forholdet. Sidst vi hadde denne sak for os her i Stortinget stod saken saa slet som den kunde staa, for Amerika hadde, med en fremgangsmaate som jeg tror er enestaaende mellem to lande, brutt det overenskomstgrundlag, som hadde ledet os til at tro, at saken var i orden, og fremkommet med et utkast, som vore repræsentanter i Amerika sa var helt uantagelig og som ogsaa den norske regjering selvfølgelig - kan jeg si - fandt helt uantagelig. Slik stod saken før paaske. Og naar vi vet, hvordan saken da stod tror jeg vi kan gi utenriksministeren ret i, at den idag staar adskillig bedre end den gang.

Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa dette, skjønt der var adskillige bemerkninger jeg for min part kunde gjøre i anledning av det hr. Castberg uttalte. Jeg vil bare atter præcisere, at det er fra Amerikas side der her er gaat frem paa en maate, som i høieste grad maa beklages og kritiseres, for ingen kan paastaa, at det utkast, som nu foreligger og som utenriksministeren idag har gjort Stortingets medlemmer bekjendt med, er overensstemmende med det grundlag til overenskomst, som blev akseptert av den norske regjering. Og det vilde være en eiendommelig fremgangsmaate fra vort lands side, om vi, efterat vi nøie hadde drøftet en overenskomst, faat den behandlet av nationalforsamlingen og tiltraadt der, skulde følge det andet land paa dets vei utenfor overenskomsten i dets forsøk paa at presse vort lille land til imøtekommelser, som ligger ganske utenfor det grundlag, hvorpaa begge lande er blit enige. At regjeringen har søkt at fremme saken mest mulig ved at fortsætte forhandlingerne slik som det har været gjort ogsaa i paaskeferien, tror jeg Stortingets medlemmer vil være enig med regjeringen i var høist ønskelig og nødvendig under den situation hvori vi befinder os, hvor alle her i landet finder det overmaade ønskelig, at en overenskomst med Amerika kommer istand, dog ikke paa hvilkesomhelst betingelser Amerika maatte behage at byde os, men paa betingelser, som er til fordel ogsaa for vort land.

Castberg: Det er bare for at fjerne en misforstaaelse. Det er sandt som hr. Mowinckel sa, at det var en feil fra min side da jeg nævnte siste gang saken var oppe. Jeg mente selvfølgelig - jeg husker ikke om det var næstsiste gang, - men den gang det blev meddelt, og med al grund meddelt os, at man mente overenskomsten var i orden, da fik vi selvfølgelig en illusion. Det var ikke siste gang, deri har hr. Mowinckel ret, men det blev sagt her i stortinget,

fordi situationen var slik den gang. En skuffelse er det derfor blit.

Statsminister Gunnar Knudsen: Hr. Castberg er ikke den eneste som har git uttrykk for skuffelse med hensyn til forhandlingerne med Amerika. Nansens telegram den 20 februar uttalte jo uttrykkelig, at han ansaa overenskomsten for sikret og anmodet om bemyndigelse til at undertegne, og den fik han straks. Jeg skal ikke nu komme nærmere ind paa alt hvad der er kommet iveien siden, men det tør jeg dog si, at de vanskeligheter som er kommet, skriver sig ikke fra norsk hold, hverken fra regjeringen eller fra vore forhandlere i Washington. Det er ikke dem, som har bragt vanskelighetene frem. Nu vel, situationen maa tages som den er. Det er allerede fra hr. Mowinckels side sagt, og det gaar jeg ogsaa ut fra at stortingets medlemmer er enig om, at som saken laa an, under stortingets fravær, saa maatte dette telegram som vi mottok fra Nansen i paaskehelgen, besvares saa hurtig som mulig, og det er altsaa gjort. Det forbehold som er gjort fra hr. Castbergs side om at forhandlingerne med Amerika ikke avbrytes, uten at saken paa forhaand er blit forelagt denne forsamling, det anser jeg som en selvfølge. Regjeringen er villig til at ta ansvaret, det er klart, vi vrir os ikke fra noget ansvar, men vi vil ikke ta ansvaret for en saa viktig ting som avbrytelse av forhandlingerne med Amerika, uten at denne forsamling er enig i det. Men det lange svar som er avgit, indeholder saa mange punkter, detaljspørsmål, at det utkræver som sin forutsætning et svar, og naar dette svar foreligger, vil det naturligvis bli forelagt først og fremst komiteen og dernæst rimeligvis ogsaa denne forsamling.

Med hensyn til komiteens og stortingets behandling av saken forøvrig, saa kan jeg meddele efter konferanse med utenriksministeren, at jeg er enig i, at der blir avgit et trykt stenografisk referat av den erklæring som er avgit idag fra utenriksministerens side, ja undtagen for saa vidt angaar denne samtale med den tyske minister - naturligvis, den slags ting kan man ikke avtrykke, men forøvrig denne utredning som er avgit fra hans side angaaende stillingen av dette forhandlingsspørsmål for tiden. Og dernæst er jeg ogsaa enig i, at utenrikskomiteen maa ha avskrift av Nansens telegram og regjeringens svar. Nogen forhandling i komiteen, før herrerne har faat disse dokumenter anser jeg for nok saa nytteløst, for det indeholder en saadan mængde detaljer, og detaljer, hvor hvert eneste ord er av slik vigtighet, at det utkræves at medlemmerne har faat dokumenterne for sig og har hat anledning til at gjennemgaa dem nøiagtig - jeg understreker nøiagtig; for det har vist sig under vore forhandlinger i regjeringen, at selv om man har læst igjennem dokumenterne, er der dog ord og vendinger som gjør, at opfatningerne let kan bli feilagtige. Naar det om nogen dage er skedd, kan det jo nærmere avtales, hvad tid utenrikskomiteen og regjeringen skal ha møte sammen om

dette spørsmål. Jeg tror nok, det kan være nyttig at diskutere disse forskjellige ting paa forhaand, selv om ikke svar er indløpet fra Amerika, inden et saadant møte med komiteen kan avholdes.

Hvad angaar landets beholdninger, først og fremst av levnetsmidler, saa kan jeg meddele, at efter en beregning som er anstillet av provianteringsdirektoratet pr. første april, skulde vi ha i behold av kornvarer ca. 180 000 ton foruten 80 000 ton saakorn, altsaa 260 000 ton i det hele, derav noget over 90000 ton importeret korn. Dette er beregninger - vi har ikke hat talling pr. 1ste april, men det er beregninger paa grundlag av tallingen pr. 1ste januar. Hvad angaar raavarer for industrien, saa foregaar der jo optalling derav. Noget resultat kan neppe gives paa nogen tid, antar jeg. Det tar nogen tid, inden det blir bearbeidet.

Buen: Jeg har det indtryk, at det er det rigtige, ikke at stille store forventninger til det som skal opnaaes ved en overenskomst med Amerika. Jeg synes nok at det var en noget lys tro utenriksministeren gav uttryk for - han sa, at vi burde kunne komme til en overenskomst paa grundlag av det som foreligger nu; men det faar da vise sig. Det rigtige er vel at forutsætte, saalænge det ikke foreligger klart for os, at vi kan opnaa noget væsentlig ved en overenskomst med Amerika paa det foreliggende grundlag - det rigtige er vel at forutsætte, at der blir liten utsigt til at opnaa en overenskomst, en ufarlig overenskomst og en overenskomst av nogen værdi. Derfor vil jeg fremholde som min mening, at det er av den allerstørste vigtighet, før man gaar til behandlingen av denne overenskomst, at man i forbindelse dermed kunde ha en saa nøktern oversigt som mulig over de ressurser, som landet nu raader over. Vi hører nok saadan paa spredte felter, at det og det har vi, og vi kan antagelig gjøre regning paa at ha det og det; men vi har ingen samlet oversigt, og det er nødvendig, naar man skal ta disse vigtige avgjørelser med hensyn til overenskomster med fremmede magter. Det er nødvendig ikke alene til bedømmelse av, hvilken stilling vi da skal ta; men det er ogsaa nødvendig, at vi paa et slikt tidspunkt kan gi befolkningen det rigtige indtryk av situationen. For her er jo de mest fantastiske forestillinger blandt folk. Nogen mener, at vi har det slik, at der godt kunde gis større rationer, og andre mener det motsatte. Men det som er nødvendig, det er at stortingsrepræsentanterne kan gi folket det rigtige indtryk. Detaljer kan man naturligvis ikke gi besked om; men summen av de betragtninger, som man har grund til at gjøre gjældende, er det nødvendig at vi kan gjøre andre delagtige i. Vi maa vite, hvad vi kan si, og hvad vi ikke bør si; men skal vi det, bør vi ogsaa i forbindelse med disse overenskomster, som det her er tale om, ha den bedst mulige rede paa, hvilke ressurser vi har at bygge paa. Og skal vi kunne stille de nødvendige krav med tilstrækkelig styrke til de enkelte medlemmer av samfundet nu, saa maa

vi kunne delagtiggjøre dem i selve tingen, i de vanskeligheter som nu uimotsigelig foreligger. Jeg vil forresten i samme forbindelse faa lov til at spørge om en anden ting. Der snakkes mand og mand imellem om det, og aviserne fabler om det, at Sverige paa forholdsvis kort tid har opnaadd, hvad vi ikke har kunnet opnaa efter alle disse forhandlinger. Det har hett i forskjellige aviser, at Sverige har opnaadd ganske gunstige betingelser og faat store tilførsler. Jeg stoler ikke paa det, jeg gaar tvertimot ut fra, at de samme vanskeligheter foreligger for Sverige som for os; men det hadde sin interesse, om den ærede utenriksminister kunde opplyse os om, hvordan Sveriges forhold til vestmagterne for tiden er.

Utenriksminister Ihlen: Det er ganske riktig, som representanten hr. Castberg har pekt paa, at de meddelelser jeg har git stortinget har hat noget forskjellig farve, og ikke bare noget forskjellig, men meget forskjellig farve. Det er ikke min skyld. Det er saa som ogsaa oplyst av statsministeren, at da Nansens telegram kom den 21de februar, hvori det siges, at nu gjælder det at undertegne, for alt er i orden, maatte vi tro, at alt var i orden, og de opplysninger gav jeg stortinget. Jeg oppfattet det forresten ikke som nogen bebreidelse fra representantens side for at jeg hadde git urigtige opplysninger, naar han sa, at mine meddelelser har hat forskjellig farve. Like før paaske saa det meget mørkt ut. Da blev der pludselig fremsat et ganske uantagelig forslag til Nansen, og de sa endog: Dette er ikke vort, det er bare en konsulent, som har gjort det. Da saa det noksaa haabløst ut. Jeg kan ikke andet end si, at det nu ser bedre ut, for nu har de faktisk begyndt at underhandle med Nansen og prøve paa at faa teksten istand. Denne tekst nr. 2 inneholder forbedringer paa mange punkter, det maa vi hefte os ved. Jeg har for mit vedkommende, som det allerede er nævnt av statsministeren, intet imot, at det foredrag, som jeg har holdt idag, blir trykt og omdelt til stortingets medlemmer. Vi utelater da de bemerkninger, som blev gjort av minister Schmedeman. Saa vil jeg likeoverfor det, som hr. Buen nævnte tilsist, at Sverige har faat, spørge hr. Buen, om han ikke i januar maaned læste i aviserne, at Norge skulde faa saa og saa store kvantiteter, hundredetusenvis ton, av korn, mel, olje og meget andet; jeg tænker, hr. Buen har studert det meget nøiagtig. Saaledes er det nu ogsaa med Sverige, den samme meddelelse kommer igjen der. Jeg talte senest igaar med den svenske minister, som meddelte, at de har underhandlet i London og Berlin frem og tilbake, men endnu er intet avsluttet. Med disse kvantiteter forholder det sig paa samme maate i Sverige nu som i januar maaned i Norge. For Danmarks vedkommende har det ogsaa trukket i langdrag; intet er i orden der.

Sparre: Det er mulig, at disse ting har et noget andet utseende for os medlemmer av stortinget, som ikke er

medlemmer av utenrikskomiteen. Vi har ikke hat anledning til at følge med i disse forhandlinger paa de enkelte faser, men jeg for min part maa si, at for mig staar sakerne omtrentlig ialfald, som de blev skildret av hr. Castberg. Det forekommer mig, at det nu ser meget mørkere ut, end det gjorde, da vi sist behandlet disse ting. Saavidt jeg erindrer, forelaa der dengang et saakaldt utkast, som var utarbeidet av en konsulent i Washington, og som i visse henseender stred med det, som Norge var blit enig med Amerika om. Men det utkast var, som sagt, kun fra en regjeringskonsulent, og det blev jo angit av de amerikanske myndigheter, at det kun var et utkast, som de hadde latt utarbeide for sig for at kunne sende til sine allierte, uten hvis konsens de ikke kan foreta noget. Jeg mener i det hele at, at vi skal lægge merke til, at Amerika staar i en anden stilling end vi i denne sak. De har med sig allierte, som de maa komme overens med og ta hensyn til paa ethvert punkt. Vi er forsaavidt heldigere stillet, som vi staar alene. Det er mulig, at den strenge dom, som hr. Mowinckel fældte over den amerikanske fremgangsmaate, er berettiget. Jeg skal ikke benegte, at Amerikas fremgangsmaate i dette punkt ogsaa har gjort et ubehagelig indtryk paa mig. Men vi maa allikevel lægge merke til disse forhold, som Amerika paaberoper sig, at de kun har utarbeidet det utkast, som der dengang var tale om, for at kunne indhente sine alliertes mening om saken, før de skred til endelig underhandling om ordlyden med den norske repræsentant. Vi maa jo ogsaa sette os ind i Amerikas stilling, og vi maa ialfald ikke, mener jeg, la os drive av nogen harme over noget, som vi finder er en uregelmæssig fremgangsmaate, til at ta ubesindige skridt, men vi faar se stillingen i øinene, som den er. Jeg er fuldstændig enig med statsministeren, naar han siger, at saaledes og saaledes er nu forholdet, og vi faar indrette os derefter uten kanske at gaa saa nøie ind paa grundene for det eller det, eller hvor skylden er o.s.v., vi faar holde os til, hvordan stillingen er, og derefter faar vi ta vor bestemmelse. Det blev fremhævet av hr. Castberg, at naar det nu endelig muligens skulde komme under avgjørelse, hvorvidt vi skulde avbryte forhandlingerne med Amerika eller ei, om det spørmaal skulde komme paa spissen, at da saken ikke maatte avgjøres av den ene statsmagt alene, men ogsaa av Stortinget. Dertil vil jeg si, at for os medlemmer av Stortinget, som ikke har været medlemmer av utenrikskomiteen, vilde det være en meget vanskelig sak at ta en avgjørelse eller gi et avgjørende raad i dette spørmaal. Jeg vil selvfølgelig ikke paa nogensomhelst maate i tilfælde unddra mig ansvaret, og det er der vist ingen her i salen som vil gjøre det, blir saken os endelig forelagt, og vi blir anmodet om at si enten ja eller nei eller gi et bestemt raad. Men det vil for de medlemmer av Stortinget, som ikke er medlemmer av utenrikskomiteen, være en meget vanskelig sak, for de har ikke kunnet følge disse forhandlinger paa deres forskjellige stadier, de har ikke hat anledning til at gi

sine raad under al sakens forberedelse, som kanskje er avgjørende for utfaldet, saaledes at det ansvar, som derved vil læges paa os, det vil bli et meget vanskelig og kanskje et uretfærdig ansvar. Jeg vil bare ha sagt dette; men derav fremgaar selvfølgelig ikke, at jeg eller jeg skulde tro nogen anden i denne forsamling vil undslaa sig for det. Men skal saken endelig forelægges Stortinget, saa maa det være en betingelse, at vi faar anledning til fuldt ut at gjøre os op vor mening om alt, som foreligger. Det vil ikke være tilfredsstillende, hvis det blir gjort saaledes som sidst, da saken blev forelagt os - ikke til avgjørelse eller behandling forresten dengang, men kun ad referendum - det vil ikke være tilfredsstillende, at der som dengang kun legges ut endel dokumenter i nogen dage i lagtingssalen, saaledes at man skulde ha det syn op igjen, at Stortingets medlemmer slaas om at faa lov til at sitte nogen minutter derinde og se igjennem forskjellige ting og kanskje med en blyant og et stykke papir og gjøre sine notater i al hast; det vil ikke være tilfredsstillende. Vi maa da faa alle de dokumenter, som er av betydning for os, forelagt i trykt stand, og vi maa ha anledning til at studere dem hver for os. Jeg vil bare ha sagt dette, for jeg mener, at skal saken tilslut, efterat alle forberedelser alle forhandlinger er gaat Stortinget forbi, endelig engang forelægges dette til avgjørelse, saa maa vi ha saa gode vilkaar som mulig. Naar jeg nævner dette, at alle de tidligere forberedelser, alt som er foretat i saken, er gaat Stortingets avgjørelse forbi, da er det ikke for at dadle, at saa er skedd, for jeg mener, at i disse ting bør regjeringen under samraad med utenrikskomiteen ha ledelsen og avgjørelsen, det er ikke for at dadle, men det er kun for at gjøre opmerksom paa et faktum.

Mowinckel: Jeg vil erklære mig enig med hr. Sparre i, at hvis saken skal forelægges, og naar den skal forelægges Stortinget til avgjørelse, saa maa Stortinget saavidt mulig faa anledning til at sette sig ordentlig ind i den, saa det vet, hvad standpunkt, det tar. Men man maa indrømme, at dette - som ogsaa hr. Sparre indrømmer - har adskillige praktiske vanskeligheter, fordi det gjælder forhandlinger her, som maa foregaa med en viss hurtighet. Kommer det saa langt, at for eksempel regjeringen og utenrikskomiteen - og en saadan engere forsamling som utenrikskomiteen vil selvfølgelig bedre end hele Stortinget ha anledning til at sette sig ind i dokumenterne hurtig - kommer det saalangt, at regjeringen og utenrikskomiteen eller utenrikskomiteens flertal finder, at forhandlingerne med Amerika maa avbrytes, at resultatet blir negativt - og det er jo det spørsmål, som man mener fremfor alt at Stortinget maa være med paa - da maa man kunne ta sig den tid, som er nødvendig til, at Stortinget faar sette sig ordentlig ind i saken. Jeg for min part skal gjøre, hvad jeg kan, for at saa sker. Det kan vel kanskje av praktiske hensyn være vanskelig at gjøre

det efter noget andet system end det, som sidst blev benyttet, men der maa under saadanne forhold kunne gives Stortingets medlemmer længere tid til at studere de utlagte dokumenter. Den kan være ganske nyttig denne forpostfegting, som har fundet sted om saken her idag. Hr. Sparre mente, at saken i virkeligheten stod daarligere idag, end den stod før paaske. Deri er jeg ganske uenig med ham. Hr. Sparre begrundet sit syn derpaa, at forrige gang forelaa der bare et halvofficielt utkast, som var sendt til de allierte, idag foreligger der et officielt og godkjendt grundlag. Ja, det er vistnok saa, men det, som gjorde saken saa fortvilet, sidst vi var sammen, var jo, at dette halvofficielle utkast var sendt til Amerikas allierte, og det, som var saa bedrøvelig, var, at et slikt utkast kunde sendes de allierte, naar det utkast ikke paa nogen maate stod i overensstemmelse med det utkast, hvorm den norske regjering og det amerikanske War Trade Board var blit enig. Det var det uhyggelige. Men det, som gjør, at saken nu er lysere, er, at Amerika selv har desavouert og saa at si har beklaget den fremgangsmaate, det hadde fulgt før paaske. Nu er det da officielle folk, som staar bak det, det siger, og nu synes jeg ialfald, at der vises en meget alvorlig lyst fra Amerikas side til at komme til en overenskomst. Det er det, som gjør, at jeg ser noget mere haabefuldt paa det, dog ikke mere, end at jeg maa tilstaa, at jeg er forberedt paa, at det ikke gaar i laas.

Sparre: Jeg kan ikke være ganske enig med hr. præsident Mowinckel i hans syn paa, at denne sak skulde ligge bedre an nu end før. Hr. Mowinckel sa, at hvad der gjorde saken saa mørk forrige gang, det var, at der da forelaa et utkast, som vistnok kun var koncipert av en konsulent, men det var sendt til Amerikas allierte. Nu derimot, sa han, har de amerikanske myndigheter selv grepet ind og har desavouert konsulentens utkast. Men det forelaa jo ogsaa sidst, da vi var sammen her. Da var det jo allerede oplyst, at de amerikanske myndigheter bad om, at vi ikke skulde ta hensyn til det utkast, som de hadde sendt til sine allierte. Det forelaa allerede dengang, saa der maa hr. Mowinckel ha erindret feil. Men saken er, at da vi sidst var sammen, hadde endnu, saavidt jeg vet, minister Nansen bemyndigelse fra den norske regjering til at undertegne traktaten. Hvorvidt han har denne bemyndigelse fremdeles, det vet ikke jeg; men iethvertfald er nu paany forhandlinger optat mellem centralmyndighetene i de forenede stater og i Norge, og saavidt jeg forstaar, har faktisk Nansen ikke lenger bemyndigelse til at undertegne traktaten uten nærmere besked. Men jeg skal ikke gaa længere ind paa dette. Det kan være et personlig skjøn, hvad indtrykk man faar. Det var ikke det, som nærmest gav foranledningen til mine bemerkninger; men de fremkom nærmest for at fremhæve vanskelighetene for stortinget, og under hvilke betingelser jeg mente at stortinget i tilfælde kunde ta ansvaret for at være med paa en endelig

avgjørelse. Det var det, som foranlediget mine bemerkninger.

Castberg: Den uttalelse fra min side, som nærmest angik den sidste polemik mellem hr. Sparre og hr. Mowinckel, sigtet kun paa det, at vi bør staa reservert overfor forespeilingerne om, at nu ser det hele saa lyst ut. Der er benyttet av utenriksministeren det uttryk, at det og det kan ikke akcepteres. Jeg vet ikke, om det var meningen dermed at meddele, at det uttryk er brukt overfor de amerikanske myndigheter; er det benyttet overfor de amerikanske myndigheter, saa er det nærmest det samme uttryk, som man vil benytte i et ultimatum. Men er det kun en instruks til Nansen om, at han skal forsøke at faa andre vilkaar i de punkter, - ja da stiller det sig selvfølgelig anderledes. Men hr. Sparres uttalelser bekræfter, at vi maa være til det yderste forsiktig med at lulle os ind i illusioner om, at det hele ser lyst ut. Vi maa være forberedt paa, at vi blir nødt til at bringe store ofre, hvis vi vil opnaa en overenskomst, som det, saavidt jeg kan se, er en livsbetingelse for os at opnaa. Jeg bad forøvrig om ordet for at gjøre en bemerkning i anledning av en uttalelse av hr. Sparre. Han tok forbehold for de av stortingets medlemmer, som ikke er medlemmer av utenrikskomiteen, og sa, at det stiller sig vanskeligere for disse medlemmer av stortinget, da de ikke som utenrikskomiteen har hat anledning til at følge med og gi raad. Jeg vil ha sagt i den anledning, at det er en misforstaaelse, hvis man mener, at utenrikskomiteen har hat anledning til at følge denne saks videre utvikling indtil idag i synderlig større utstrækning end stortingets øvrige medlemmer. Det, som foreligger, blev referert av utenriksministeren nu idag, og den holdning, som regjeringen hadde indtat, er - mig bekjendt - likesaalitt drøftet i utenrikskomiteen som i stortinget. Vi har ikke nogen større forutsætninger til at bedømme dette, hvad kjendskap til det, som foreligger og ligger bak, angaar, end stortingets øvrige medlemmer. Ogsaa for os, som er medlemmer av utenrikskomiteen, vil derfor stillingen bli meget vanskelig, naar vi nu skal ta en drøftelse og ta standpunkt til det, som det viser sig, at regjeringen allerede har tat standpunkt til uten konferance med utenrikskomiteen.

Præsidenten: Daa ingi fleire hev bede um ordet, vil præsidenten gjera framlegg um, at utenriksministeren si melding vert aa taka til rettleiding for stortinget.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Præsidenten vil vidare gjera framlegg um, at utenriksministeren si melding og den debat, som her er førd, ikkje vert offentliggjord. Det er daa fyresetningi,

so vidt eg hev forstade, at det stenografiske referat av utenriksministeren sitt foredrag skal verta gjeve stortinget sine medlemmer, men elles ikkje vert aa publicera i pressa.

Castberg: Jeg vil forespørge hos præsidenten, om præsidentens forslag om fremgangsmaaten forsaavidt ogsaa omfatter, at der blir anledning for stortingets medlemmer til at sette sig ind i det materiale, som iøvrig foreligger, paa den maate, som tidligere er benyttet, nemlig at det utlægges i avskrifter i lagtingsalen.

Præsidenten: Ja, i romleg tid - sjølvsagt.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Præsidenten: Præsidenten gjer merksam paa, at det som skulde verta gjeve Stortinget sine medlemmer, var det fyrste foredraget aat utanriksministeren, men ikkje dagtingingi hans med den amerikanske ministeren og dei merknader som fall i det høvet.

Møtet hævet kl. 12.15.